NA II Sil

Univ. Bibl.

Nasjonalbiblioteket
Oslo

11g019246

Geographi

och

Statistik

öfver

Sverige och Norrige.

Utgifven

af

G. A. Silverstolpe.

STOCKHOLM,

tryckt hos A. Gadelius, 1819.

Högborne Furste, Nådigste Herre!

Eder Kongl. Höghet tillegnar jag i underdånighet en bok, ämnad att bibringa den ungdom, hvilken Eder Kongl. Höghet en gång skall regera, de

allmännaste kunskaper om deras Fädernesland och det Rike, som dermed står i broderlig förening. Öfvertygad, att en vidgad kännedom af Scandinavien, dess naturliga beskaffenhet, dess intressen, och de goda lagar och inrättningar, som stadga dess inbyggares sjelfständighet och frihet, framför allt skall bidraga att väcka och rotfästa kärleken till Fäderneslandet och det inbördes förtroende, som bör lifva dess inbyggare, har jag önskat att sprida den under skydd af den Furste, hvars kärlek för sina tillhörande folk skall blifva det mest hänförande efterdöme för dess blifvande undersåtare.

Med djupaste trohet och nit framhärdar

Eder Kongl. Höghets

underdånigste, tropligtigste tjenare

G. A. Silverstolpe.

Företal.

Sedan Sverige och Norrige numera äro förenade under en Konung, har jag ansett dessa bägge rikens geographiska och statistiska kännedom så vigtig för Svenska medborgare, att jag trott undervisningen deri i våra allmänna Skolor böra Ungdomen gemensamt meddelas. Att Statistikens studium lämpligast förenas med Geographiens, lärer ej vidlöftigt behöfva bevisas. Alla dess uppgifter stå i omedelbart sammanhang med landets physiska beskaffenhet och dess politiska form. Då Historien beskrifver dessa formers skiften, tillhörer det densamma att visa, huru landets närvarande belägenhet blifvit stadgad. I förening med Geographien framställes lämpligast taflan af det närvarande verkliga förhållandet.

Sedan barnet inhämtat den allmänna Geographiens första grunder, och besitter förmågan att vägleda sig på chartan, samt föreställa sig de der framställda föremålen och deras inbördes förhållanden, då först kan Special-Geographiens studium med fördel begynnas. Kännedomen af Fäderneslandet måste dervid först väcka uppmärksamhet. All Geographi blir, ju mera den specialiserar, allt mer och mer topographisk. All Topographi hvilar på bestämmandet af vissa hufvudpunkter, som utstaka orternas läge och ländighet. Bergssträckor och vattudrag utgöra de allmännaste och mindst ombytliga grundlinierna för uppfattandet af ett lands beskrifning. Efter bestämningen af Sveriges geographiska läge på jordklotet har jag derföre begynt dess enskilda beskrifning med uppgiften af de bergssträckor, som genomskära Sverige, och de vattudrag, som ifrån dem uppkomma, hvarigenom landet af naturen är fördeladt i särskilda dalar omkring vattudragen och mellan bergsgrenarna. Denna ett lands

naturliga och varaktiga fördelning bör vara känd, innan man underrättar sig om den tillfälliga politiska. I allmänhet beror denna sednare af den förra, och vid undersökningen om ett lands physiska beskaffenhet är det endast efter denna naturliga fördelning man kan vägleda sig till några allmänna kunskaper.

I politiskt afseende har Sverige en dubbel indelning, nemligen en i Landskap, åldrig och sannolikt härledd ifrån inbyggarnes första bosättningar, och en i Län, Stift m. m. helt och hållet beroende af styrelsens inrättning. Den förra hörer till den egentliga Geographien, då ortbeskrifningen derefter lämpligast kan inrättas. Den sednare, jemte alla dermed i sammanhang stående underfördelningar, hörer till Statistiken, såsom lämpad efter nu gällande föreskrifter för landets förvaltning.

Den topographiska beskrifningen öfver ett land kan utan tvifvel drifvas till den ytterligaste utförlighet: men det inses lätt, att sådant ej kunnat vara föremålet för detta arbete. Här framställas endast grundlinierna för ett system: teckningen af en tafla, som måste finnas, innan dess detailer utarbetas. Hvar och en, som har denna teckning närvarande för sin föreställning, kan vara i stånd att efter böjelse och behof samla materialier och utföra de mindre delarna af taflan. Det är egentligen härpå jag velat fästa de läsares uppmärksamhet, som vid ungdomens undervisning komma att begagna sig af denna lärobok. Ju mera de förmå att göra dessa grundlinier i sitt sammanhang åskådliga för lärjungen, desto redigare blifva hans begrepp, och med desto större lätthet skall han framdeles, om han det åstundar eller i sitt yrke behöfver, sjelf vägleda sig till fullständigare kunskaper. Den bifogade chartan är utarbetad efter bokens plan, och så fullständig, som man möjligtvis i en

så liten scala kunnat åstadkomma. En skicklig lärare kan lätt öfva lärjungens åskådning, dels derigenom att han efter en rigtig method låter honom sjelf upprita chartan efter här gifna bestämningar, dels då han pröfvar hans minne genom ständiga frågor om orters inbördes förhållande i afseende på läge och beskaffenhet.

De hufvudämnen, hvarvid jag i statistiskt afseende fästat mig, äro följande: Landets luftstrek, hvaraf i det hela dess fruktbarhet beror. Att dessa ämnen ej med fullkomlig noggrannhet kunnat framställas, följer deraf, att det bort grunda sig på en mera speciel topographi, än här kunnat meddelas. De allmännaste uppgifterna igenfinnas dock här, och leda till de allmänna uppgifterna om landets befolkning, samt inbyggarenas olika lefnadssätt. Grundegendomens fördelning, ehuru en följd af politiska författningar, har härefter måst komma i betraktande, och det har först varit efter framställningen deraf, som man kunnat uppgifva de allmänna underrättelserna om landets Producter och Näringar. Men allt hvad som rörande dessa ämnen här förekommer, kan egentligen ej anses annorlunda, än som anledningar för lärjungar att fästa sin uppmärksamhet på de hufvudomständigheter man bör undersöka, för att känna ett lands statistik. Det tillhör en skicklig lärare att underrätta honom, i hvad mån dessa förhållanden kunna vara och äro ombytliga under tidens fortskridande lopp och föränderliga omständigheter. Efter denna allmänna kännedom om landets beskaffenhet, ledes man till undersökning om vilkoren för inbyggarenas samfunds-förhållanden, eller landets styrelse. Hufvud-föremål, som dervid komma i betraktande, äro landets värdighet i förhållande till andra stater, dess grund-författning, den verkställande magtens inrättning i alla dess grenar, hvartill hörer landets

indelning i afseende på förvaltningen i Län och Stift, jemte Undervisningsverken, och i afseende på Lagskipningen, i Lagsagor och Domsagor m. m., samt slutligen inrättningen af landets försvarsverk. En allmän kännedom om stadgarna för statens utgifter och inkomster fullbordar uppgiften af det föremål, dit Statskunskapen sträcker sig, hvartill slutligen är bifogad en uppgift af de inom landet stiftade Riddare-ordnar, samt Landets och Landskapens vapen.

Så vidt jag kunnat erhålla fullständiga och pålitliga uppgifter om Norrige, har jag sökt här framställa dem efter samma plan. De olikheter, som dervid förekomma, förklaras lätt af dem som endast historice känna de olika vilkor, hvarunder dessa bägge Riken småningom blifvit bildade och stadgade. Det röjer sig äfven lätt för lärjungen under ett fortsatt historiskt studium, men är af ingen vigt att här framställas, då ändamålet med denna Lärobok endast är att meddela en allmän öfversigt öfver bägge Brödra-Rikenas närvarande beskaffenhet och inrättning.

Ofelbart skola skicklige lärare, under nyttjandet af denna lärobok, deri upptäcka åtskilliga brister. De som hysa ett rent nit för saken skola, utan att klandra mig, fylla dem med sina egna kunskaper. Jag skall vara nöjd, om den af mig uppgifna methoden leder till att bibringa lärjungen mera sammanhängande geographiska och statistiska kunskaper, än af våra vanliga register-lika läroböcker i dessa kunskaps-grenar hittills kunnat inhämtas.

SVERIGES GEOGRAPHI.

Sveriges Låge.

Sverige är beläget i den verldsdel, som kallas Europa. Mellan 28° 49½′ och 41° 49′ längd, räknadt efter Ferrö meridian, samt 55° 20′ och 69° 4′ nordlig bredd, igenfinnes detta land på Jordgloben. Det utsträcker sig ifrån norr till sydvest, i en längd af 148½ Svenska mil; men är af olika bredd: smalast i norr, utvidgar sig ungefärligen midtpå, och fortfar således, till dess det emot söder åter aftager och slutas i en smal spets. Landets areala innehåll, när de större öarne inberäknas, utgör 3,871 Svenska qvadratmil.

Norr om Sverige ligger en del af Norrige, hvilket land utbreder sig vidare i norr, ända till Nordcap och Nordkyn, som äro det Europeiska fasta landets mest nordliga landuddar. Norrige omgifver sedan Sverige på den norra och vestra sidan, ända ned till omkring 59° nordlig bredd, och skiljes derifrån genom den stora fjällryggen *Köhlen*, eller *Seveberget*, hvarifrån alla bergsryggar, både i

Sverige och Norrige, utgrena sig. Nedanför Norrige är Sveriges vestra kust begränsad af Nordsjön och den vik deraf, som kallas Kattegatt, samt skiljes vid dess slut, genom Öresund, ifrån de Danska öarna, hvarefter Östersjön begynner, och omgifver så väl det öfriga af Sveriges vestra, som hela dess södra och östra kust. Söder om Sverige, på andra sidan om Östersjön, ligger Tyskland, Preussen och Pohlen. Östersjön upptränger på Sveriges östra kust, genom den viken, som kallas *den Bottniska*, i norr, ända till inemot 66° nordlig bredd. På fasta landet begränsas Sverige derofvanför i öster af Rysslands Provinser, hvarifrån det skiljes af Torneå elf, och den deri inflytande Muonio elf. På andra sidan, öster om Bottniska viken, ligger Finland, som lyder under Ryssland, och i öster och söder, omkring den derunder åt öster inträngande *Finska* Viken, är Ryssland beläget. Hela den Landtunga eller Halfö, som sålunda sträcker sig mellan Ishafvet, Nordsjön och Östersjön, kallas med ett gemensamt namn Scandinavien, och på ömse sidor af Bergsryggen Köhlen, som ifrån norr till söder genomlöper denna landtunga, ligger på vestra sidan Norrige och på den östra Sverige.

Sveriges beskaffenhet i afseende på landets yttre form.

Berg.

Under 63° nordlig bredd, på gränsen mellan Norrige och de Svenska landskapen Jämtland och Herjeådalen, ligger en fjällknut kallad *Helagsfjällen*, hvarest fjällryggen Köhlen är högst, hvarifrån de största fjällförgreningarne utgå igenom Sverige och Norrige, och hvarest, i sammanhang dermed, källorna finnas för de största vattudragen inom bägge länderna. Ju mera man kommer norr åt, dess mera sänker sig bergsryggen, äfvensom den åt södra sidan blir allt lägre och lägre. Åt sydvest och sydost utgå de förnämsta grenarne; de förra genom Norrige, mot Nordsjön, de sednare genom Sverige, mot Östersjön.

När man ifrån Helagsfjällen följer bergsryggen åt norr, sänker den sig vid Åsele Lappmark, bugtar småningom åt nordost, stiger åter till betydlig högd i Luleå Lappmark, men mindskas, och så godt som öfvergår till en landhögd, ju närmare man nalkas Ishafvet. När man åter följer samma bergsrygg söder åt, kommer man till en betydlig fjällknut, kallad *Skrebofjällen*. Der delar sig bergsryggen i tvänne grenar, åt vester och öster. Den vestra grenen böjer sig inåt Norrige, kommer åter in i Sverige i Elfsborgs Län, under namn af *Knipe-* och *Kroppe-fjällen*, samt följer Götha elfs vestra strand till Kattegat.

Den östra grenen går genast i Sverige åt sydost, på gränsen mellan Wermland och Dalarne, derefter åt söder genom Nerike, följer sjön Wetterns vestra strand, kröker sig nedom denna sjös södra spets åt öster, men böjes i Småland åt sydvest in i Skåne, der den slutligen förlorar sig i sandslätterna.

De bergsgrenar, som ifrån den stora bergsryggen utgå åt öster, afskära Sverige och bilda dalar, hvilka slutta emot söder, öster och sydost, ifrån Bergsryggen emot Östersjön, som omgifver Sveriges östra kust.

Af dessa bergsgrenar begynner den nordligaste och första vid fjället *Ivarsten* i Torneå Lappmark; den andra vid fjället *Sulitjelma* i Luleå Lappmark; den tredje vid fjället *Jogetjock*, och den fjerde vid fjället *Wikistjock*, bägge i Piteå Lappmark. Dessa fyra bergsgrenar löpa nästan parallelt åt sydost, emot Bottniska Viken. Närmast den stora fjällryggen bestå de af branta, snöbetäckta fjäll, men förvandlas, ju lägre de sänka sig, till höga, skogbevuxna bergsträckor, och slutligen, i den mån de nalkas hafvet, till bergblandade sandhedar, öfvertäckta med stora skogar.

Söder om dessa fyra bergsgrenar utgå i samma rigtning, ifrån *Arefjäll*, *Lycksele fjällen*, som under loppet dela sig i tvänne grenar, hvaraf den ena går åt Westerbotten och kallas *Stöttingsfjällen*, den andra åt Ångermanland, samt ifrån *Aribsfjället* en bergsgren genom Jämtland, och mellan Ån-

germanland och Medelpad. Dessa bergssträckor äro de högsta och brantaste inom Sverige, ända inemot hafsstranden. Det högsta berget i Sverige, *Åreskutan* kalladt, ligger i den stora fjällmassan norr om Helagsfjället, i landskapet Jämtland.

I sammanhang med den stora Helags-fjällknuten stå de höga fjällen *Oviksfjäll*, *Axhögen*, *Serfifjället* och *Klöfsjöfjället*, jemte många flera, som här vore för vidlöftigt att uppräkna. Ifrån Oviksfjället går en gren emot hafvet, norr om elfven *Ljungan*, och ifrån Klöfsjöfjällen en, söder om samma elf.

Ifrån *Skrebofjället* uti Norrige utgår ändteligen den sista och sydligaste fjällgrenen, hvilken inom Sverige åtföljer gränsen mellan Herjeådalen och Dalarne, samt slutligen delar sig i tvänne bergsgrenar, hvilka å ömse sidor om Gefle draga sig åt kusten. I dessa bergsgrenar träffas i början branta och hopträngda fjällstötar, men sedan höga, skogbevuxna bergssträckor.

Ifrån *Skrebofjället* går en bergsrygg rakt i söder, hvilken vänder åt öster in åt Sverige, och följer först gränsen mellan Dalarne och Wärmland; en gren deraf går sedan nedom Dalelfven, ofvanför Westmanland och Upland, ända fram till hafvet, vid Elfkarleby och Harnäs udde. Här, nedanför Dalelfven, upphöra fjällen, bergen få ett mindre vildt utseende, och äfven de högsta ryggarne finnas betäckte med skog.

Samma bergsrygg löper vidare åt söder mellan Wermland, Westmanland och Nerike, hvarifrån, mellan sjöarna Wenern och Wettern, tvänne sidogrenar sedan utlöpa åt öster. Den ena börjar på skogen Tiveden, och löper söder om sjöarna Hjelmaren och Mälaren, till ett smalt näs nedanför Södertelje, ut till hafvet vid Landsort. Den andra, känd under namn af *Kolmorden*, följer Bråvikens norra strand, ut i skären. Bergen blifva numera icke särdeles höga, och äro till det mesta beklädda med skog.

Ifrån Tiveden fortsättes bergsträckan åt söder, löpande utmed Wetterns vestra strand, till nedanför dess östra spets, hvarest, vid *Taberget*, nedanför Jönköping, åter flera bergsförgreningar sammanstöta.

En af dessa förgreningar löper åt öster, går norr om Ekesjö, följer den norra stranden af Emmån, och böjer sig nedom Wimmerby åter åt norr, in i Östergöthland, der den förlorar sig i Östgötha skärgård. Bergen äro i denna förgrening icke särdeles höga, men branta och kala, och de derimellan liggande dalarne mycket trånga.

En annan förgrening går ifrån Taberget åt vester, och synes med den förra utgöra ett bälte tvärs öfver landet. En gren deraf utgår åt norr i Westergöthland, innefattande bergen *Ålleberg*, *Mösseberg*, *Fårdalsberg*, *Billingen*, och slutande vid Wenerns södra strand med *Kinnekulle*, samt *Hunne*- och *Hallebergen*.

Flera grenar löpa åt sydvest genom Westergöthland och Halland, bestående mest af skogbevuxna berg. En af dem löper utmed Nissa ån, och förlorar sig i jordkullar och sandslätter, innan kusten vid Kattegat.

Med *Taberget* står äfven i förening *Lufveberget*, beläget i Småland, norr om Wexiö, hvarifrån några mindre bergsgrenar utsprida sig. En sådan löper rätt åt öster mot hafvet, söder om Emm-ån, ofvanför Calmar. En annan löper söder åt Blekingen, och slutas vid Listerhufvud. En tredje, kallad *Hallands-ås*, löper åt vester och sydvest, mellan Halland och Skåne, ofvanför Engelholm, åt Kattegat. I Skåne, der högderne bestå af Sand-åsar, går en, kallad södra åsen, nordvest till *Kullen*, der den äfven vid Kattegat slutas, och en, kallad *Linderöds-åsen*, kröker sig omkring södra delen af Skåne och slutas i trakten af Falsterbo vid Sundet. Betydliga stenhögder på denna ås äro: *Romele klint*, in i landet, och *Stenshufvud*, vid Östersjön på Skånes östra kust, ofvanför Cimbritshamn.

I de flesta Rikets landskap förekomma en myckenhet sand- och grus-åsar, hvilka ej, i afseende på läget, synas stå i något sammanhang med bergen, utan efter all sannolikhet af vattnets fordna lopp blifvit bildade, och likasom omgifva de större slätterna.

Dalar och Vattudrag.

Mellan dessa bergsträckor ligga:

Torneå Dalen, längst i norr, mellan Torneå och Muonio elf, den Norrska fjällryggen, och den fjällsträcka, som åt sydost utgår ifrån Ivarsten. De mest norra trakterne äro uppfyllde af snöbetäckta fjäll, nedom hvilka bergen blifva lägre och bevuxna med skog. Marken är uppfylld med kärr, sandhedar och täta, vidsträckta skogar. Omkring vattudragen finnas dock goda betesmarker och bördiga ängar. Åt hafskusten blifver landet någorlunda slätt.

De förnämsta insjöar i denna dal äro: *Torneå Träsk*, *Raitasjaur*, *Kajtum Träsk* och *Kilpisjaur*. Deras vatten ledas till hafvet genom *Torneå elf*, som, löpande genom Torneå Lappmark och Westerbotten, upptager *Laimo* och *Muonio elfvar*, *Kalix elf*, som har samma lopp och hvari inflyta *Lina*, *Ångerå* och *Kajtum* elfvar.

Luleå Dalen, ligger mellan de fjällsträckningar, som utgå ifrån Ivarsten och Sulitjelma. Mot Norrska gränsen äro fjällen här betäckta med en evig snö och ofantliga glacierer a). Landets utseende och förhållande är för öfrigt lika med Tor-

---

a) Glacierer kallas stora fält af snö, hvilkas yta är vågig och glatt såsom glansk-is.

neå dalens, men anses mindre bördigt. De förnämsta insjöarne i denna dal äro: *Luleå Träsk* och *Virisjaur*. Ifrån den förra härflyter *Stora Luleå elf*, och ifrån den sednare *Lilla Luleå elf*, hvilka i Luleå Lappmark mötas, och förenade, genom Westerbotten, utfalla i Bottniska viken. Hit hörer äfven *Råneå elf*, som har samma lopp.

Piteå och *Skelefteå* dalar ligga mellan de bergsgrenar, som sträcka sig ifrån Sulitjelma och Vikistjock. En annan bergsgren, som utgår ifrån Jogetjock, genomskär dem i sydost. Landets utseende och öfriga egenskaper äro föga skiljaktiga ifrån Luleå dalens. De märkligaste sjöar äro: *Uddjaur*, *Horn-Avan* och *Stor-Avan*. *Piteå elf* faller norr om den mellersta bergsryggen åt sydost ut i Bottniska viken. *Skelefteå elf*, som samlar vattnet ifrån ofvan anförda sjöar, flyter i samma rigtning söder om denna bergsrygg. *Byske* å rinner söder om Piteå elf, och faller ut i Bottniska Viken. Deromkring bildar sig en särskild mindre dal. Alla dessa elfvar löpa ifrån Piteå Lappmark genom Westerbotten.

Umeå Dalen är belägen mellan den bergsgren, som ifrån Vikistjock utgår, samt Lycksele- och Stöttings-fjällen. Äfven denna dal genomskäres midtuti af en sidogren, som ifrån stora bergsryggen utgår. Fjällen begynna här blifva lägre och mera långslutta, samt slätterne vidsträcktare: dock äro invid fjällen dälderne ännu midt i sommaren betäckte med djup snö. Mot kusten blifver landet

lågt och sandigt: kärr och sandfält omväxla. De största insjöarne äro: *Stor Uman* och *Stor Vindeln.* Ifrån den förra upprinner *Umeå* elf, som, innan sitt utlopp i Bottniska viken, upptager den ifrån den sednare härflytande *Vindel-elfven.* Mindre betydliga vattudrag äro: *Öre elf*, *Lais elf*, *Juktelfven* och *Säfvar-ån.* Dessa elfvar löpa genom Umeå Lappmark och Westerbotten.

Ångermanna eller *Hernösands Dalen*, ligger mellan Lycksele-fjällen och den bergsgren, som ifrån Aribs-fjället utgår. I den mån landet i denna dal sluttar emot hafvet, blifva dalarne vidare, jordmånen bättre och climatet blidare. Det hufvudsakligaste vattudraget är *Ångermanna elfven*, som under sitt lopp till Bottniska viken upptager *Sax-ån* och *Ögelströmmen*, hvilka åter, delade i tvänne grenar, vid deras inlopp i Ångermanna-elfven, kallas *Wängel-elfven* och *Fake-elfven.* Mindre betydliga vattudrag äro: *Gideå elfven* och *Stora Lögdan*, bägge norr om Ångermanna-elfven. Dessa elfvar härflyta ifrån Åsele Lappmark, och falla ut genom Ångermanland.

Storsjö eller *Jämtlands Dalen*, ligger mellan den bergsgren, som utgår ifrån Aribs-fjället och Oviksfjällen. I norr och vester är den uppfylld af höga fjäll, hvaribland märkas: *Helags-fjället*, *Syltoppen*, *Åreskutan*, *Jäfsjö-fjället*, *Glucks-fjället* m. fl. af omkring 6000 fots högd. Omkring det stora vattudraget äro bergen lägre och beklädda med kärraktiga skogmossar. Endast omkring Storsjön träf-

fas några betydliga slätter: landet är i allmänhet uppfylldt af stora skogar, och bördigt nästan blott i trakterna kring elfvarna. Åtskilliga sjöar i denna dal samla sina vatten i den så kallade *Storsjön*. Derifrån härflyter *Ragunda elf*, som upptager *Lång-ån* och *Hårka-ån*, och efter föreningen med *Amrå elf*, under namn af *Indals Elfven*, faller ut i Bottniska Viken. Dessa elfvar hafva sitt ursprung i Jämtland, och sitt utlopp genom Medelpad.

Ljungans Dal, inneslutes af Oviks-fjällen på norra sidan, samt den fjällsträcka, som innehåller Axhögen, Serf-fjället och Klöfsjö-fjället på den södra. Ånda till Klöfsjö-fjället är denna dal uppfylld med fjällberg, der nedanför begynna stora skogar, hvaribland Jämtskogen; sedan blifva fälten tjenliga för odling, dock mycket stenbundna och sandiga, och det är först ned åt Medelpad, som jordmånen och luftstrecket blifva bättre. Bland sjöar märkas: *Råfsunds sjön* i Jämtland, hvars vatten genom *Gim-ån* flyter i *Ljunga-elfven*, hvilken i Herjeådalen ifrån Helagsfjällen begynner. Efter dessa vattudrags förening kallas elfven *Njurunda*, hvilken flyter genom Medelpad och faller ut i Bottniska Viken.

Ljusne-dalen, är belägen mellan den ifrån Helags-fjällen utgående bergsgrenen i norr, och den ifrån Skrebofjället utgående i söder. Denna dal är i allmänhet mycket beströdd med berg, likväl utvidgas slätterne omkring vattudragen, i synnerhet i Helsingland. Den södrare delen, hvartill äfven hörer Gestrikland, begynner blifva mer och mer frukt-

bar, så att sydligare orters spannmåls- och trädarter der kunna frambringas. Ifrån *Nea sjön*, belägen invid Norrska gränsen, uppkommer *Ljusneelfven*, som löper genom Herjeådalen, under sitt lopp upptager *Herje-ån* och *Woxnan* och genom Helsingland faller ut i Bottniska Viken. De bägge i Helsingland belägne sjöarne *Dellen* hafva sitt eget utlopp i hafvet.

Siljans eller *Fahlu Dalen*, omfattas af de bägge ifrån Skrebofjällen utgående sidogrenar, af hvilka den norra sträcker sig nedanför Ljusnan, och den södra nedom Dal-elfven fram till Bottniska viken, vid Harnäs udde. I nordvest finnas här höga berg, hvilka dock ej i högd uppnå snö-gränsen. Sådana berg finnas här icke längre i söder, än vid 61° nordlig bredd. I söder och öster förekomma lägländta trakter och skogar. Derimellan träffas stora sandhedar, och jordmånen är i denna dal mycket sandblandad. Stora och väl odlade slätter omgifva på flera ställen Dal-elfven. Den största insjön i denna dal är *Siljan;* dalen är för öfrigt tätt beströdd med många mindre sjöar. Deras vatten ledas genom tvänne flod-grenar, kallade östra och vestra Dal-elfvarne, hvilka vester om Fahlun förenas under det gemensamma namnet *Dal-elfven*, som löper mellan Dalarne, Westmanland, Gestrikland och Upland, ut i Bottniska Viken.

Mälare- eller *Stockholms Dalen*, har i norr den bergsrygg, som går söder om Dal-elfven. På södra sidan begränsas den af den bergsträcka, som

ifrån hufvudryggen vid Tiveden utlöper söder om Hjelmaren, genom Nerike och Södermanland, mot Östersjön vid Landsort. Bergen äro här ansenligt lägre än i de norra trakterna. Stora skogar finnas endast i den nordvestra delen. Landet är mera slätt och bördigt. En gammal och allmän odling har gjort luftstrecket blidare. Många genomskärande vattudrag bilda här en myckenhet mindre dalar. Några betydliga sandåsar genomskära landet, såsom *Långåsen*, hvilken ifrån Söder-Törn genom Stockholm drager sig in åt Upland på östra sidan. En annan, som äfven ifrån Södermanland går under Mälaren, uppkommer åter i Upland, och öfver Upsala drager sig åt norr in åt Gestrikland. En annan, som begynner i trakten af Enköping, och kröker sig genom Westmanland, intill Gestrikland. En annan, som ifrån Westmanland drager sig åt Södermanland, i den trakt, der dessa landskap genom Mälaren åtskiljas; och slutligen en, som, kommande ifrån Östergöthland, går in i Södermanland och derifrån genom Westmanland till Dalarne. Dessa sand-åsar äro ofta genom vattudragen genomskurne, men fortsättas på andra sidan om dem, med bibehållande af sitt inbördes sammanhang. *Hjelmaren* och *Mälaren* äro de största insjöarne i denna dal, och till dem ledas genom åar och bäckar vattnen ifrån en oräknelig mängd små-sjöar. Hjelmarens vatten afledes till Mälaren, och Mälaren faller ut i Östersjön genom Norrström vid Stockholm.

Wenerns eller *Götheborgs Dal*, har i vester den ifrån Skrebofjället, på gränsen mellan Norrige och Sverige, löpande Seve-bergsryggen, i norr och öster den ifrån samma fjäll åt öster löpande bergsgrenen, som nedanför Dal-elfven drager sig åt söder genom Westmanland och Nerike till Tiveden, derifrån, genom Westergöthland åtföljer Wetterns vestra kust till Taberg, hvarifrån en gren löper först åt norr och sedan åt sydvest genom Westergöthland till Kattegat, samt utgör denna dalens södra gräns. Knipe- och Kroppefjäll genomskära en del af denna dal, och i dess södra del uppskjuta höga bergstoppar, hvaribland *Kinnekulle* vid Wenern, som är bördig och odlad. Detta är den största hufvud dalen inom Sverige, hvilken omfattar hela Wermland, en del af Nerike, Dalsland, Bohus-Län och större delen af Westergöthland. I den norra delen framskjuta många bergsträckor och bilda flera mindre dalar omkring de vattudrag, som i Wenern utfalla. Närmast fjällen, mot Norrska gränsen, äro bergsträckorna höga, täta och tvärbranta, och de djupa dalarne fyllde med skog, kärr, sjöar och brådstörtande strömmar. Inemot Wettern utvidgar sig dalen i stora slätter, hvilka i allmänhet äro ganska bördige. Nedom Wenern äro somliga trakter höljde med sand, och emot hafskusten uppstiga åter kala berg, och landet synes beströdt med stenar och klippor. Sjön *Wenern* hopsamlar här Dalens förnämsta vattudrag. Der utfalla genom Wermland *Clar-elfven*, som kommer

ifrån sjön *Femund* i Norrige, *Nors-elfven*, som kommer ifrån sjön *Fryken*, *By-elfven*, som kommer ifrån *By-sjön* och *Glafsfjärden*, samt vattnen ifrån sjöarna *Wermeln*, *Foxen*, *Skagern* m. fl. och strömmarna *Tidan*, *Lidan* och *Nass-ån* i Westergöthland. Wenern har sitt utlopp genom Götha elf, som, rinnande åt sydvest, på gränsen mellan Westergöthland och Bohus Län, faller ut i Kattegat.

Wetterns eller *Norrköpings Dal*, skiljes i norr ifrån Mälare-dalen, genom den ifrån Tiveden öfver Södermanland till Landsort utgående sidogrenen. I söder begränsas den af den sidogren, som ifrån Taberget löper mot öster och nedom Wimmerby sträcker sig mot Östgötha skärgård. Ofvanför det stora vattudraget, som ifrån Wettern går åt öster till Bråviken, är landet bergigt och skogrikt, men genomskuret af många större och mindre vattudrag. Skogarne Tiveden och Kolmorden afskära dalen mellan vester och öster, och mot hafskusten blifver landet der stenigt och betäckt med branta berg. På södra sidan förekomma äfven höga bergsryggar, hvaribland *Holaveden*, hvilka dock äro långsluttande och bördige invid slätten. Mellan dessa bergsgrenar, samt mellan Wettern och Bråviken, förekommer deremot en af Sveriges mest fruktbärande slätter. — Sjöarne *Unden* och *Wiken* förekomma i Westergöthland i sjelfva bergsryggen vester om Wettern. Deras vatten afledes i *Wettern*, som genom Motala ström afbördar sitt vatten i *Bråviken*, hvilken ifrån Östersjön i landet intränger. Motala-ström genomlöper i Östergöthland

sjöarna *Boren*, *Roxen* och *Glan*. I *Roxen* utgjuta sig de södra vattudragen ifrån sjöarna *Sommen*, *Åsunden* och *Jårlunden*. I *Glan* likaledes de norra, ifrån sjöarna *Tisnaren*, *Båfven* och *Yngarn*.

Emm-åns eller *Calmare Dal*, är begränsad i norr af den bergsträcka, som ifrån Taberg utgår söder om Norrköpings-dalen, och i vester af den sidogren, som ifrån Lufveberget löper söder åt mellan Småland och Blekingen. Marken är bergig och stenbunden, dalarne trånga men bördiga, och landet i allmänhet mindre lämpligt för åkerbruks näringen, än för boskaps-skötseln. Denna dal är genomskuren af många mindre vattudrag och beströdd med små insjöar. *Emm-ån* samt *Älster-* eller *Ålhems-å* äro märkligast, hvilka genom Småland utlöpa i Östersjön.

Wexiö och *Christianstads Dal*, har i nordvest och vester den ifrån Taberg öfver Lufveberget löpande sidoryggen, och i öster den ifrån Taberg söder åt gående hufvudryggen, som inom Skåne af Linderöds åsen fortsättes ända till Stenshufvud vid hafvet. Den delas af en bergsrygg, som ifrån Holaveden utgår söder åt till Listerhufvud. Denna dal är ganska bördig och frambringar nästan ingen barrskog, utan mest ek- och bokskogar. Det största vattudraget nedlöper ifrån hufvudryggen i *Helga sjö*, derifrån genom *Helga-å* och sjön *Salen* till sjön *Åsnen*, allt i Småland, hvarifrån det med *Mörrums-å* utflyter genom Blekingen i Östersjön.

Ett

Ett annat kommer ifrån den stora landryggen, flyter genom sjön *Möckeln*, hvarifrån *Helga å* i Skåne, förbi Christianstad och Åhus, faller ut i Östersjön. *Runneby* och *Lyckeby* åar rinna äfven här ifrån Småland söder ut i hafvet, genom Blekingen.

Lunds och *Engelholms Dalarne*, begränsas i norr af Hallands ås, skiljas genom södra åsen och hafva till gräns i öster Linderöds åsen. Närmast åsarne finnes här berg, löfskog och sandhedar. Det öfriga är fullkomligt slättland, hvarpå här och der några jord- och sandhögder uppsticka. Landet är i hög grad fruktbärande, och luftstreket det mildaste i Sverige. Mot vestra kusten vid Höganäs finnes stenkol. Ifrån *Ringsjön* faller *Rönne-å* åt nordvest ut i Kattegat: ifrån *Wombsjön Lydde å* åt vester ut i Sundet. Dessa vatten genomskära Skåne.

Halmstads Dalen, innefattas af den bergsrygg, som ifrån hufvudryggen utgår söder om Wenerdalen, hufvudryggen och Hallands ås. Mindre berg och åsar genomskära densamma och bilda flera små å-dalar. Den öfra delen är uppfylld med skogar, ljung- och sandhedar, och slätterne äro äfven till en stor del höljde med djup sand. Ifrån sjön *Bolmen* och några flera mindre sjöar i Småland leder *Lagga-ån* vattnet genom Halland till Kattegat. Ifrån Taberg upprinner *Nissa-ån*, som vid Halmstad utfaller i hafvet. I samma trakt begynner *Falkenbergs* eller *Åtra-ån*, som vid Falkenberg rinner ut

i Nordsjön. Äfven dessa vatten uppkomma i Småland och falla ut genom Halland.

De haf, som omgifva Sverige, äro Nordsjön och Östersjön, med deras vikar Kattegat och den Bottniska Viken.

Sveriges Indelning.

Den äldsta indelning af Sverige, som man känner, var inrättad efter den kännedom man i uråldriga tider ägde om landets läge. Benämningarna hafva sannolikt blifvit gifna af det nu för tiden så kallade egentliga Svea Rikes inbyggare, som utgjorde det Svenska väldets hufvudstam. Stora skogar sträckte sig ifrån de längst i söder belägna fjällen i Dalarne, österät emot hafvet, mellan det nuvarande Gestrikland och Upland. Man visste nog, att länderne norr om dessa skogar voro bebodde, men man hade ännu icke allvarligt försökt att dit framtränga. Skogarne voro en mur, som skillde Svearnas land ifrån de längre i norr belägna länder, och dessa sednare erhöllo derföre det gemensamma namnet *Ofvanskog*. På lika sätt utbredde sig stora skogar längre ned i Sverige ifrån vester till öster, ifrån Norrige genom det nuvarande Wermland, ofvanför Wenern till Tiveden, och derifrån vidare åt öster genom Nerike åt Södermanland och Kolmorden. Genom denna skogssträcka uppkom landets afdelning i *Nordanskog* och *Sunnanskog*, så att Svearnes område mellan sko-

garna i Dalarne och Gestrikland samt Tiveden och Kolmorden blef kalladt *Nordanskog*, och det land, som söder om sistnämnde skogar var beläget, blef kalladt *Sunnanskog*.

En sednare och ännu gällande indelning fördelar hela det Svenska väldet i fyra delar, nemligen: *Lappland*, *Norrland*, *Svea Rike* och *Götha Rike*. Dessa benämningar härflyta, dels ifrån ländernas läge, dels ifrån äldre namn på deras inbyggare. Benämningen Norrland hörer till de förra: Lappland, Svea Rike och Götha Rike, äro benämningar, som sannolikast härflyta ifrån Folkstammarnas namn. Hvar och en af dessa hufvud-afdelningar skall nu särskildt beskrifvas, i den ordning de förekomma, när man ifrån norr nedstiger åt söder.

Lappland.

Det Svenska Lappland gränsar i norr och vester till den stora Fjällryggen och Norrska Lappland, i öster till Westerbotten och Ryska Lappland, samt i söder till Ångermanland och Jämtland. Det har sitt namn af Inbyggarena, som kallas *Lappar*.

Lappland indelas, genom de ifrån hufvud-fjällryggen utgående sidogrenar, i flera så kallade Lappmarker. De hufvudsakligaste äro 6, nemligen: *Torneå Lappmark*, *Luleå Lappmark*, *Piteå Lappmark*, *Umeå Lappmark*, *Fölinge* och *Jämtlands Lappmark*, *Åsele* eller *Ångermanlands Lappmark*. Dessa

Lappmarker äro belägne norr och vester om Westerbotten, Ångermanland och Jämtland, hvar och en öfverst i de särskilda, förut uppgifna, Torneå, Luleå, Piteå, Umeå, Ångermanna och Jämtlands dalarna.

I Lappland äro fjällen betäckta med en evig snö. Närmare åt öster blifva bergen lägre. På spetsarna äro de kala och större delen af året betäckta med snö. Dalarne mellan bergen äro mest bevuxne med täta, men låga skogar: marken är kärraktig och mossvuxen, så att den hvarken är tjenlig att odla, eller till framfödande af annan boskap än Renar. En del af bergen hafva rika malmstrek.

Sommaren räcker i denna ort nära två månader. Värmen är då ganska stark: snön smälter mellan bergen och ifrån topparna: dalarne fyllas med vatten, och starka forssar störta från högderna. Vintern upptager den öfriga tiden.

Landets egentliga inbyggare äro Lappar. De lefva af boskapsskötsel, jagt och fiske. Deras enda boskap är *Renar*. Som dessa måste drifvas efter omständigheterna kring måssar och betesmarker, hafva Lapparne inga fasta boningsplatser, utan föra hvad man kallar en nomadisk lefnad mellan bergen och skogarna. Några hafva dock anlagt byar, hvarifrån de tidtals utvandra, till och med öfver hufvud-fjällryggen åt Norrige.

Lapparne äro små till växten, af brungul färg, osnygga och råa. De tala ett eget språk och äro ej ännu alla omvände till christendom.

De varor Lapparne afyttra, äro Renar, jemte deras afkastningar, såsom Renkött, Renost, Renhudar, Vild Fogel, Lappsik och allahanda Skinnvaror.

Lapparne äro uppblandade med några få inflyttade Nybyggare ifrån andra orter. Dessa äro bosatte och idka dels bergshandtering, dels jagt samt handel med Lapparnes producter.

Torneå Lappmark hörer nu mera blott till en del till Sverige, sedan det öfriga genom sista freden till Ryssland blifvit afträdt. Der finnes Kopparmalm, Jernmalm, Marmor och Alunskiffer, i ymnighet.

Folkmängden i denna Lappmark är ej bestämdt känd.

Luleå Lappmark har Silfver, Koppar, Jern och Bly.

Folkmängden i denna Lappmark räknas till 2150 personer, hvaraf omkring 150 Nybyggare.

Piteå Lappmark är mindre rik på Malmstrek än de förra; dock har man funnit ett Silfverstrek vid *Stockaha*. Folkmängden stiger något öfver 1000 personer, hvaraf omkring 120 äro Nybyggare. Här finnas många Lappbyar, och härifrån göras om somrarna de flesta Lapp-utvandringarne till Norrige.

Umeå Lappmark har inga betydliga Malm-anledningar, utom *Nasafjälls* Silfvergrufva.

Folkmängden räknas till ungefär 1200 personer, hvaraf nära hälften äro Nybyggare.

Jämtlands Lappmark är fördelad i fyra mindre Lappmarker, neml. *Owikens*, *Undersåkers*, *Offerdals* och *Hammardals*, hvilken äfven kallas *Fölinge* Lappmark. Malmarterne i bergen äro kopparhaltige. Inbyggarena utgöra tillsammans omkring 300 hushåll.

Åsele eller *Ångermanlands Lappmark* är ibland de folkrikaste och har redan öfver 100 Nybyggen, hvilkas bosatte invånare drifva betydlig handel med de varor Lapparne aflemna.

Lapplands hela folkmängd kan väl, i anseende till folkets nomadiska lefnadssätt, ej vara noggrannt känd, men med full sannolikhet anses den uppgå till 7000 personer.

Norrland.

Norrland gränsar i Norr till Lappland, i Öster till Rysslands Provinser samt den Bottniska Viken, i Wester till Lappland, Norrige och Dalarne, samt i Söder till Dalarne, Westmanland och Upland. Det omfattar hela kustlandet hörande till Torneå, Luleå, Piteå, Umeå, Jämtlands och Ångermannadalarna, samt hela Ljungans och Ljusne-dalarna. På dess södra gräns skiljes det ifrån Svea Rike genom Dal-Elfven.

Norrland är af ålder fördeladt i 7 landskap, neml. Westerbotten, Ångermanland, Jemtland, Medelpad, Herjeådalen, Helsingland och Gestrikland:

af hvilka hvart och ett här i denna ordning skall beskrifvas.

Westerbotten skiljes på östra sidan ifrån Ryska området genom Muonio- och Torneå-Elfvar, och omgifves sedermera vid kusten af Bottniska Viken: det sträcker sig i en flik åt norr mot den Ryska Lappmarken; på vestra sidan begränsas det af Torneå, Luleå, Piteå och Umeå Lappmarker, och i söder gränsar det till Ångermanland. Det utgör den slätaste delen och kustlandet af Torneå, Luleå, Piteå och Umeå dalarna.

Den norra delen af Bottniska Viken kallas utanför detta landskap *Qvarken*.

Vid gränsen mot Lappmarkerna är landet högt, till den grad, att ett och annat fjäll der ännu träffas: i allmänhet äro likväl bergsträckorna här mindre höga, och den vestra delen beklädd med vidsträckta skogar: på östra sidan är landet mera slätt, tämligen odladt vid vattudragen, och väl försedt med goda betesmarker. Jordmånen är i den södra delen mager, men i den norra någorlunda bördig. Sommaren är ganska kort, men mycket varm, så att växterne hastigt drifva och inom 6 till 8 veckors tid efter sådden mogna och skördas. Af spannmåls-slag brukas här egentligen korn. Lin planteras med fördel, och orten har betydlig inkomst genom dess förarbetande till väfnader, hvilka utföras, både inom och utom Riket. Boskaps-skötsel, Jagt, Fiske och Skogs-producter gifva inbyggarena deras förnämsta inkom-

ster. I bergen är ymnig tillgång på koppar och jern. Åtskilliga Bruk finnas der anlaggde, och öfver 100 Sågar. Tjära tillverkas i ymnighet, och Hudar höra till detta landskaps utförsels-artiklar. Det har först i sednare tider begynt att någorlunda befolkas, och ännu anläggas der Nybyggen, mest utmed vattudragen.

Hela kusten är beströdd med öar och holmar, samlade i större och mindre skärgårdar. De förnämsta skärgårdarne äro Umeå och Luleå skärgårdar.

I detta Landskap finnas fyra städer, neml.

Carl Johans Stad, anlaggd sedan Torneå stad till Ryssland afträddes.

Luleå, en Stapelstad, på en halfö, kallad Sandö, vid Luleå Elfs utlopp i hafvet. Staden har en god hamn, och drifver handel med ortens producter och förnödenhetsvaror. Folkmängden räknas till omkring 700 personer.

Piteå, en Stapelstad, anlaggd på en holme, kallad Häggholmen, i Piteå Elf, icke långt ifrån dess utlopp i hafvet, är till näring och folkmängd lika med Luleå.

Umeå, en Stapelstad vid Umeå Elfs utlopp i Bottniska Viken. Stadens hamn är något obeqväm, hvarföre Staden nyttjar tvänne andra, som ligga utanför på två mils afstånd, neml. *Obolshamnen* och *Bredskårs-sundet*. Umeå drifver en betydlig handel med ortens producter och förnödenhetsvaror. Folkmängden anses vara 800 personer.

Ångermanland.

Detta landskap gränsar i norr till Westerbotten och Åsele Lappmark, i vester till Jämtland, i öster till Bottniska Viken, och i söder till Jämtland och Medelpad. Det utgör den östra delen af Ångermanna-dalen.

Den delen af landet, som ligger norr om Ångermanna-elfven, består mest af långa bergsträckor, med djupa och träskaktiga dalar deremellan, och har föga åkerfält; men den södra delen, i synnerhet utmed elfven, har långsluttande högder och vidsträcktare fält, med god och bördig åker. Äfven här sås ännu allmännast korn. Årter, lin och hampa sås der äfven. Boskaps-skötseln är ganska fördelaktig, samt ost och smör äro bland betydliga export-artiklar. Jagten, i synnerhet fångsten af vild fogel, är ganska indrägtig. Linneväfnad idkas här allmänt till betydlig vinst för orten. Sjömalm och myrjern finnas tämligen ymnigt, äfven något koppar och silfvermalm. Åtskilliga masugnar, jernverk och sågqvarnar äro anlaggda. Ju mera man i dessa landsorter nalkas söder, dess bättre begynna de att vara odlade och befolkade.

I detta landskap finnes allenast en stad, nemligen:

Hernösand, en Stapelstad, på en ö kallad Hernön vid Ångerman-elfvens utlopp i Bottniska Viken.

Den drifver en betydlig handel, på samma sätt som de öfriga Norrlands städerna. Invånarenas antal stiger öfver 1500 personer.

Jämtland.

Jämtland gränsar i norr till Lappland, i vester till Norrige, i öster till Ångermanland och Medelpad, och i söder till Medelpad och Herjeådalen. Det omfattar den vestra delen af Storsjödalen, och den medlersta af Ljungans dal.

Hela detta landskap är uppfyldt af höga berg, med ganska djupa dalar deremellan. Fjällsträckningen går nästan som en mur rundt omkring, och landet är uppfyldt af en myckenhet stora skogar. I den östra delen är landet slätare, och mellan bergen mycket genomskuret af sjöar och strömmar. Der finnas odlade trakter, der nu, utom korn, äfven råg och hvete begynna frambringas. Ärter, hafra, lin, hampa och rofvor, odlas der allmänt. I den vestra delen finnes mellan fjällen och snöbetäckta berg, i dalarna, ett utmärkt godt bete, hvarigenom boskapsskötseln der är en lönande hufvudnäring. Jagten inbringar äfven för invånarena en betydlig vinst. Jernmalms strek finnas i myckenhet, äfvensom kalkberg, alunskiffer, täljsten, grytsten, orsten, bergkristaller, bly och kopparmalm. Anledningar finnas, att detta landskap fordom varit mera bebodt.

Åfven i detta landskap finnes allenast en Stad, nemligen:

Östersund, nyligen anlaggd, vid Storsjön. Dess borgare njuta borgerlig rätt och försvar, men drifva ännu till större delen sin handel och sina handt-verks-näringar i orterna deromkring.

I detta landskap finnas en myckenhet försvars-verk och skansar, fordom anlaggda till landets be-skydd emot Norrige. Sådana äro:

Kronostads eller *Frösö* skans, *Sunne*, *Kall-ströms*, *Hjerpe*, *Dufeds*, *Häggsjö* och *Gällå* Skansar.

Medelpad.

Medelpad gränsar i norr till Ångermanland och Jämtland, i vester till Jämtland, i öster till Bottni-ska viken, och i söder till Helsingeland. Det ut-gör den östra delen af både Jämtlands och Ljunga dalen.

Der fjällgrenarne upphöra, begynna sand-åsar; dock finnas här mycket berg och stora skogar. Emellanåt förekomma vackra och frugtbärande da-lar, hvilka dels äro odlade till åkrar, dels såsom ängar och betesmarker gifva betydlig afkastning. Spannmål, som här ännu sås och mognar inom 10 veckors tid, frambringas merendels till provinsens fulla behof. Boskapsskötseln är ganska indrägtig, skogshandtering, jagt och fiske, i synnerhet af lax

och strömming, gifva betydliga inkomster. Lin och hampa frambringas och manufactureras, till ortens utmärkta vinning. Här finnas åtskilliga jerngrufvor samt masugnar och bruk. I några socknar uti Medelpad träffas så kallade Finnmarker.

Här finnes en Stad, nemligen:

Sundsvall, belägen vid hafvet, med en god hamn. Folkmängden räknas till omkring 1700 personer.

Herjeådalen.

Detta landskap gränsar i norr till Jämtland, i vester till Norrige, i öster till Helsingeland, och i söder till Dalarne. Det utgör den vestra delen af Ljusne-dalen. Dess vestra gräns, mellan Helagsfjället i norr och Skrebofjället i söder, samt en stor del af landet både i norr och söder, äro uppfyllde med höga fjäll. Landet är i allmänhet så skogrikt, att skogarne ännu ej undergått någon delning. Det är äfven mycket genomskuret af vatten, som här aflöpa, både åt sydost genom de Svenska landskaper, och åt sydvest in i Norrige. Dalarne hafva inga särdeles stora uppodlings-fält. De flesta äro tjenligast till betesmarker; men åkerjorden är dock ganska bördig och kunde troligen, under en stigande odling, mycket ökas. Man räknar här vanligen 12 veckor mellan sånings- och skördetiden. Landskapet har ej ännu tillräckligt spannmål för sitt

behof. Boskapsskötseln, skogshygge, jagt, fiske, samt linne- och ylleväfnader, äro deremot för inbyggarena ganska indrägtiga hufvudnäringar. Bland vilda djur finnas här Älgar, Renar, Björnar, Mårdar, Hermeliner, samt någon gång röda Räfvar. Landskapet har förråd af Koppar- och Jernmalm. På skogarna träffas Finnar; i fjällen bo, redan här, Lappar.

I Herjeådalen finnes ingen stad. På vägen till Norrige är anlaggd *Långå* skans.

Helsingeland.

Detta landskap gränsar i norr till Medelpad, i vester till Herjeådalen och Dalarne, i öster till Bottniska Viken och i söder till Gestrikland. Det utgör den östra delen af Ljusnedalen. Ifrån de på vestra och norra gränsorna belägna fjällen utgå genom detta landskap åt nord- och sydost en myckenhet långa, men merendels jordbetäckta och bevuxna bergshögder, som slutta mot hafvet. I allmänhet äro dessa berg af granit, men ifrån Herjeådalen inkommer här en sandås, som sträcker sig sydost emot hafvet, äfvensom en dylik i den södra delen af landskapet förekommer. Dalarne mellan bergen hafva en något sandaktig jordmån; men anses dock kunna frambringa tillräckligt spannmål för inbyggarenas behof. Odlingen af lin har här stigit till den högd, att det råa linet utgör en

betydlig utförsels-artikel, ehuru linneväfnad derjemte är de idoga invånarenas hufvudnäring och förvärfvar landskapet ansenliga inkomster. Boskapsskötseln är här, framför i andra landsorter, högt drifven. Jagten är äfven ganska indrägtig, äfven som fisket i allmänhet, och i synnerhet laxfisket. Bräder och andra skogsproducter exporteras i myckenhet. Åtskilliga berg hålla väl jernmalm, men till de flera Jernbruk och Masugnar, som här äro anlaggda, hämtas den mesta malmen ifrån Dalarne och Roslagen. — På de större skogarna träffas Finnar.

Detta landskap har tvänne städer, nemligen:

Hudiksvall, anlagd af de så kallade Birkarlarne, som anbefalldes att der nedsätta sig, för att idka ordentlig handel. Staden har en förträfflig hamn och utskeppar ortens afkastning och tillverkningar. Folkmängden anses vara omkring 1200 personer.

Söderhamn, en sjöstad, men med ett grundt och farligt inlopp ifrån hafvet. Den har en betydlig utskeppning af linneväfnader och stångjern.

Gestrikland.

Gestrikland gränsar i norr till Helsingeland, i vester till Dalarne, i öster till Bottniska Viken, och i söder till ett hörn af Westmanland, samt till Upland. Det ligger i en liten särskild dal mellan Ljusne och Fahlu dalarna. Landet är i allmänhet

slätt, och blott här och der finnas spår efter de mot hafvet sluttande fjällsträckorna. På gränsorna mot Dalarne och Helsingeland möta stora skogar, hvaribland *Ödmorden*. Åkerbruk idkas här med den framgång, att landskapet frambringar spannmål till sitt behof. Lin planteras i ymnighet, och inbyggarena äro utmärkta af skicklighet och flit i spånad och väfnad. Boskapsskötseln drifves med mycken fördel. Der finnas åtskilliga jerngrufvor och flera fördelaktiga jernbruk. Orten har goda Qvarnstens-brott. Åfven i detta landskap träffas Finnar.

Här är allenast en stad belägen, nemligen:

Gefle, en ansenlig Stapelstad, med en ganska säker och rymlig hamn. Den drifver en betydlig både in- och utrikes handel. Dess folkmängd öfverstiger 5000 personer.

Svea Rike.

Svea Rike gränsar i norr till Norrland, i vester till Norrige, i öster till Östersjön, och i söder till Götha Rike. Det omfattar den nordvestliga delen af Siljans dal, hela Mälare-dalen och den norra delen af Wener-dalen. Det är sålunda beläget mellan den ifrån Skrebo-fjällen utgående norra fjällgrenen, samt Dal-elfven i norr, den stora fjällryggen i vester, Östersjön i öster, samt Wenern, Tiveden och Kolmorden i söder.

Det är fördeladt i sex landskap, neml. Dalarne, Upland, Westmanland, Södermanland, Nerike och Wermland.

Dalarne.

Dalarne gränsar i norr till den ifrån Skrebo-fjäll utgående norra fjällgrenen och Herjeådalen, i vester till den stora fjällryggen och Norrige, i öster till Helsingeland och Gestrikland, och i söder till Wermland och Westmanland. Det utgör den hufvudsakligaste delen af Siljans eller Fahlu dalen. I norra och vestra delen af detta landskap finnas ännu några fjäll, men i allmänhet äro väl bergen höga, dock utan de egenskaper, som utmärka fjällen. Landryggarne hafva den belägenhet, att de flesta vattnen utgjuta sig i den stora Dal-elfven, men på vestra och södra sidorna draga de sig, somliga åt Wermland till Wenern, somliga åt Westmanland till Mälaren. Mellan fjällen och bergshögderna omkring de genomskärande vattudragen består landet af slätter, sluttande mot de djupa dalarna. Omkring de större vattnen äro dessa dalar vidsträcktare, och blifva allt mer och mer högländte, ju mer man nalkas fjällen. Åkerbruket förslår ej att anskaffa nödig spannmål för detta landskaps talrika inbyggare: ett förträffligt bete finnes öfver hela landet, och växtrikets producter bevittna på många ställen ett mildare luftstrek, än i det öfriga norra Sverige. Intet annat landskap har så mång-

faldiga

faldiga alster som Dalarne. Här finnes den mesta koppar, mycket jern, åtskilliga silfverstrek, porphyr, kalksten, slip- och qvarnstensbrott. Äfven träffas Galmeja, Magnet-stenar, Bergkristaller, Asbest, Perlemusslor, Bergbeck, eldfast lera, purpurfärgade Ametister, Topas-flusser, Petrificater, Antimonium, Blodsten. Här finnas åtskilliga Finnmarker.

Detta landskap har tre städer, nemligen:

Falun, en ansenlig bergsstad, belägen vid Sveriges största koppargrufva, Falu- eller Stora Kopparbergs grufva kallad, af och för hvars skötsel staden har sin förnämsta näring och rörelse. Invånarenas antal räknas till mer än 5,000 personer.

Säter, en liten uppstad, med högst 500 personers folkmängd.

Hedemora, äfven en uppstad. Dessa bägge städers förnämsta rörelse består i afsättandet af Bergslagens Tack- och Stångjern, samt Bergslagens förseende med nödiga varor. Folknumern räknas i Hedemora till vid pass 900 personer.

Avestad och *Garpenberg* äro ganska betydliga Kopparverk.

I Elfdals socken är ett porphyr-verk anlagdt, som för sina tillverkningar der äger outtömliga tillgångar.

Upland.

Upland gränsar i norr till Gestrikland och Bottniska Viken, i vester till Westmanland, i öster till

Östersjön, och i söder till Södermanland. Det utgör den nordöstra delen af Mälare-dalen. Det skiljes genom Dal-elfven ifrån Gestrikland, genom Seva-ström eller Såg-ån ifrån Westmanland, och genom Mälaren ifrån Södermanland.

Detta landskap har endast låga, obetydliga berg, utom i Skärgården, som är mycket klippig. På den östra sidan förefalla betydliga malmstrek. Tre stora sandåsar gå deremot genom landskapet, som deremellan är slätt och fruktbart. Jordmånen är särdeles bärande, så att hvete, råg, korn, hafra, ärter och bönor, frambringas öfver inbyggarenas behof. Boskaps-skötseln är försummad; man har redan länge klagat öfver skogsbrist. Sandsten, Tälgsten och Kalksten brytes här ymnigt. I skärgården, som utmärkes med ett särskildt namn, *Roslagen*, är fisket, i synnerhet på strömming, ganska indrägtigt.

Detta landskap har sju städer, nemligen:

Stockholm, hela Sveriges hufvudstad. Den är belägen vid Mälarens utlopp i Östersjön, på gränsen mellan Upland och Södermanland, hvilken gränslinie drages öfver den holme, som bildas af norr och söder strömmar. Den är genom vattnen delad i sex hufvuddelar. 1:o Den egentliga staden, belägen på tre holmar, kallade Gustafsholmen, Riddareholmen och Helgeandsholmen, tillskapade af norr och söder strömmar. 2:o Norrmalm, det fasta landet norr om Norrström, hvarmed hänger tillsammans 3:o Ladugårdslandet, el-

ler samma fasta lands udde på östra sidan mot saltsjön. 4:o Kungsholmen, hvartill hörer en holme, lilla Hessingen kallad, belägen i Mälaren, vester om Norrmalm. 5:o Saltsjö-öarne, bestående af fyra, nemligen: Skeppsholmen, Castellholmen, Waldemarsön och Beckholmen. 6:o Södermalm, sammansatt af tre holmar: det egentliga Södermalm, kringflutet både af hafvet och Mälaren, Långholmen och Räkningeholmen, belägna i Mälaren.

Såsom Konungens residens och Riksstyrelsens hufvudsäte, har denna stad många allmänna byggnader. Den har 20 Kyrkor, och är i allmänhet rymligt, vackert och väl byggd. Stadens hamn är utmärkt god och rymlig: dess fördelaktiga läge, så väl till nederlag som export för Rikets förnämsta producter, gör dess utrikes handel ganska betydlig; och den inrikes måste vara det, dels emedan hufvudstadens behof det fordrar, dels genom dess belägenhet mellan tvänne af Rikets mest bördiga provinser, dels slutligen genom den myckenhet manufactur-inrättningar, som der äro anlaggda. Dess folknumer anses utgöra mellan 75 och 80,000 menniskor.

Upsala, har sin förnämsta näring af staten och de studerande vid det här anlaggda Universitetet. Folkmängden räknas till något öfver 4,000 personer. Der bredevid ligger det gamla Upsala, som sedan Yngve Freys tid var Sveriges hedniska Ko-

nungars residens och hufvudsätet för den hedniska Gudstjensten.

Enköping, en liten stad, belägen vid Mälaren på en fruktbärande slätt, och hvars förnämsta näring är trädgårdsskötsel. Invånarena räknas till omkring 1,250 personer.

Sigtuna, vid en liten vik af Mälaren. Den var före Yngve Freys tid Svea Konungars säte. Dess hufvudnäringar äro nu åkerbruk, någon båtfart på Stockholm, och fiske. Invånarenas antal räknas till mellan 5 och 600 menniskor.

Norrtelge, en liten sjöstad vid en fjärd af Östersjön. Den hämtar sin näring af strömmingsfiske och fragter. Invånarenas antal räknas till 800.

Östhammar och *Öregrund*, tvänne små sjöstäder vid Östersjön. Deras hufvudnäringar äro sjöfart, någon handel med spannmål och salt, strömmingsfiske, och för orten nödiga handverkerier. Den förra har omkring 700, den sednare omkring 750 invånare.

Försvarsverk kring Stockholm äro:

Waxholm, vid inloppet ifrån Östersjön, hvarvid en ansenlig köping är anlaggd.

Fredriksborg, vid ett annat inlopp, längre ut i hafvet.

Westmanland.

Detta landskap gränsar i norr till Dalarne, samt med ett hörn till Gestrikland, i vester till

Wermland, i öster till Upland, och i söder till Nerike och Södermanland. Det utgör den nordvestra delen af Mälare-dalen.

En betydlig sandås, som begynner i Upland i trakten af Enköping, går genom Westmanland till Dal elfven, och sedan vidare norr åt. Balunds-ås, som kommer ifrån Södermanland, fortsättes nära Vesterås, och sträcker sig vidare genom Westmanland till Dal-elfven. En annan sandås går norr om Westerås, utmed det ifrån Dalarne mot Mälaren löpande vattudraget. En tredje, som står i sammanhang med en som sträcker sig ifrån Östergöthland, genom Södermanland, framskjuter vid Kongsör, och går förbi Köping upp till Norrberke i Dalarne. Vestra och nordvestra delen af detta landskap äro bergslager. Der frambringas mycket jern, samt silfver och koppar. Stora bevuxna bergshögder träffas der, med djupa dälder emellan, hvilka föga, utom vid de större vattudragen, lemna tillfälle till odling. Inbyggarena hafva dock sträckt den så långt möjligt varit. Den öfriga delen af landet ligger flackt och liknar Upland. Åkerbruket anses här inom Sveriges allmoge vara högt drifvet.

Detta landskap har sex städer, nemligen:

Westerås, en medelmåttig uppstad vid Svartåns utlopp i Mälaren. Den drifver, såsom nederlagsplats för bergslagerna, en betydlig handel på Mälaren. Folknumern räknas till omkring 3,000 personer.

Sala, en vigtig bergsstad, tätt invid silfver-grufvan af samma namn, för hvars rörelses skull den egentligen är anlaggd. Invånarenas antal utgör omkring 1,500 personer.

Köping, vid en å, som faller ut i Mälaren. Förlagshandel för bergslagerna är stadens hufvudnäring. Folkmängden räknas till omkring 1,500 personer.

Arboga, vid en å af samma namn, som faller ut i Mälaren. Dess förlags- och transporthandel för bergslagerna är betydligare än Köpings, och folknumern äfven något större.

Linde eller *Lindesberg*, en bergsstad, som drifver handel med bergslagens producter och förnödenhetsvaror. Invånarenas antal stiger till 650 personer.

Nora, en bergsstad, som har den största tackjernshandel i Riket, och deremot förser bergslagen med dess förnödenheter. Dess invånare räknas till 800 personer.

Södermanland.

Detta landskap gränsar i norr till Westmanland och Upland, i vester till Nerike, i öster till Östersjön, och i söder till Östergöthland. Det är det sydligaste landskapet i det egentliga Svea Rike, och utgör den sydöstra delen af Mälare-dalen.

Flera sandåsar gå igenom detta landskap. I den nordöstra delen deraf, kallad *Söder-Törn*, begynner

Långåsen, som går igenom Stockholm, och fortfar in i Upland: en annan sandås genomskär Södermanland, och bildar i Mälaren en myckenhet öar: den i Westmanland omtalade Balunds-ås inträuger äfven hit, och ifrån Östergöthland inkommer en annan, som drager sig emot Hjelmaren. Emot hafssidan skjuta bergen i högden. Den norra delen af detta landskap är till belägenheten mycket lik Upland. Den öfriga delen deraf är mycket genomskuren af vatten, hvilka utflyta dels till Hjelmaren, dels till Mälaren, dels åt hafvet. Bergshögderne äro merendels skogbevuxne. Slätterne äro ganska bördige, och åkerbruket drifves med idoghet och utmärkt skicklighet, så att landet lemnar en ganska betydlig spannmåls-afkastning. Boskapsskötseln är riktande, i synnerhet i hafstrakterna, hvilka äro utmärkte genom ett förträffligt bete. Malmstrek finnas strödda kring hela provinsen, i anledning hvaraf många och fördelaktiga bruk äro anlaggda. De vestra socknarne mellan Hjelmare-sund och Strengnäs kallas med ett gemensamt namn *Rekarne*.

Här räknas 9 städer, nemligen:

Stockholm, som till hälften i detta landskap är beläget, och förut beskrifvet.

Nyköping, en stapelstad, nära en vik af Östersjön. Den gör export af stångjern, jernkanoner, jernplåtar och andra jernmanufacturer, messingstråd, bräder och golfsten, samt har åtskilliga fabriker. Folknumern utgör omkring 2,500 personer.

Trosa, en liten stad vid hafvet, med en god hamn. Den idkar fiske och något sjöfart. Invånarenas antal går till något öfver 500 personer.

Södertelge, en liten stad på en landtunga mellan Mälaren och hafvet. Man är sysselsatt att der genom en canal förena Mälaren med hafvet. Staden har omkring 1,100 invånare.

Mariefred, en uppstad vid Mälaren, med 500 invånare.

Malmköping, en nyligen anlaggd uppstad.

Eskilstuna, en uppstad, märkvärdig för de der anlaggda finare jernmanufacturverk. Invånarenas antal öfverstiger 1,000.

Thorshälla, vid en å, som faller ut i Mälaren, är lastage-plats för Eskilstuna, och har 6 à 700 invånare.

Strengnäs, vid Mälaren, sysselsätter sig mest med landtmanna-näringar. Invånarenas antal öfverstiger 1,000.

Ett af försvarsverken för inloppet till Stockholm, Dalarö Skans, ligger i detta landskap.

Nerike.

Detta landskap gränsar i norr till Westmanland, i vester till Wermland och Westergöthland, i öster till Södermanland, och i söder till Wettern och Östergöthland. Det utgör den sydvestra delen af Mälare-dalen.

På norra sidan skiljas bergslagerna här ifrån slätten genom *Kilsbergen*. hvilka likasom en vägg höja sig deromkring. Bergstrakterne i denna provins äro mycket skogbevuxne. Vattnen flyta en del åt Hjelmaren och en del åt Wettern. Den östra och södra delen af landet är slät. Den norra och vestra är till större delen bergslag, hvarest finnes jern, koppar, silfver, svafvel, alunskiffer och kalksten. På slätten frambringas spannmål öfver ortens behof.

Hit höra tvänne städer, nemligen:

Örebro, vid Svart-ån, icke långt ifrån dess utlopp i Hjelmaren. Bergslagshandeln är denna stads förnämsta näring. Folkmängden räknas till omkring 3,000 personer.

Askersund, vid Wettern. Staden drifver handel på Bergslagen och de omkring Wettern liggande orter. Folkmängden räknas till omkring 600 personer.

Wermland.

Detta landskap gränsar i norr till Norrige och Dalarne, i vester till Norrige, i öster till Westmanland och Nerike, och i söder till Dalsland, Wenern och Westergöthland. Det utgör den norra delen af Wener-dalen.

På norra och vestra sidan är landet uppfyldt af från Skrebofjället utgående bergsträckor, hvaribland väl finnas höga berg, dock inga egentliga fjäll.

Flera bergskedjor sträcka sig genom landet, som emellan dem är genomskuret af en myckenhet sjöar och strömmar, hvilkas vatten samlas i Wenern. De östra och södra delarne af landskapet äro tämligen släta och fruktbara, hvaremot de norra och vestra hafva ymnighet på skog och mineralier. Utom jern finnes här äfven silfver, koppar och bly, och bergsbruket är landskapets hufvudnäring: men åkerbruk och boskapsskötsel äro dock af ganska stor betydenhet; i synnerhet har odlingen i detta afseende under de sednare åren, sedan Trollhätte-canal blef färdig, ansenligen vuxit. Skogsproducter utgöra en ganska betydlig exportvara.

Städerne i detta landskap äro tre, nemligen:

Carlstad, vid Clar-elfvens utlopp i Wenern, som på Wenern och genom Trollhätte Canalverk drifver en betydande handel med spannmål, victualier, salt och kramvaror, skogsproducter och jern. Folknumern räknas till omkring 1,200 personer.

Christinehamn, vid en vik af Wenern, som på samma väg drifver samma slags handel. Invånarenas antal stiger till omkring 1,000 personer.

Philipstad, en bergsstad, hvars hufvudsakliga rörelse består i att förlägga bergslagen och afyttra tackjern. Folkmängden räknas till omkring 500 personer.

Oscars Stad, nyligen anlaggd vid Arvika.

Försvarsverk, fordom anlaggdt mot Norrige, finnes i detta landskap:

Eda Skans.

Götha Rike.

Götha Rike, som genom skogarna Tiveden och Kolmorden skiljes ifrån Svea Rike, gränsar i norr till detsamma och de dithörande landskapen Södermanland, Nerike och Wermland, samt till Norrige. Det gränsar i vester till Norrige, Kattegat och Öresund, samt i öster och söder till Östersjön. Det omfattar den södra delen af Wenerns Dal och hela Wetterns, Emm-åns, Wexiö, Lunds och Halmstads Dal.

Det är fördeladt i 8 landskap, nemligen: Östergöthland, Westergöthland, Dalsland, Bohus-Län, Småland, Halland, Blekinge och Skåne. Dit räknas äfven de bägge stora öarne Gottland och Öland.

Östergöthland.

Detta landskap gränsar i norr till Södermanland och Nerike, i vester till Wettern, i öster till Östersjön, och i söder till Småland. Det utgör den östra och hufvudsakligaste delen af Wetterns Dal.

Tvärt öfver hela landet, ifrån Wettern förbi Skenninge och Linköping, framåt hafvet, går en flack Dal. Mellan sjöarna Wettern och Sommen uppstiger en landhögd, som sluttar mot Wettern. Södra delen af Östergöthland mot Småland är bergaktig, och kusten vid hafvet i allmänhet klippig. Den nordvestra delen är bergslag. Östergöthland

äger en ovanligt fruktbar jordmån, goda och väl skötta åkrar och ängar, och godt mulbete. Det frambringar och utförer i myckenhet Hvete, Råg, Korn, Hafra, Ärter, och har ymnighet på både jord- och trädgårds-frukter, samt boskap. Jern och Koppar finnes ymnigt, samt Kalksten och Marmor.

Der finnas fem städer, nemligen:

Linköping, vid Stång-ån, icke långt ifrån dess utlopp i sjön Roxen. Stadens handel är mest med spannmål och victualier, samt den kringliggande ortens behof af främmande varor. Folkmängden stiger till inemot 2,000 personer.

Norrköping, vid Motala ströms utlopp i Bråviken. Denna stad har en ypperlig belägenhet för alla slags manufacturer, hvartill vattenverk kunna nyttjas, och har redan en myckenhet Fabriker. Det kringliggande landets bördighet befordrar dem, och stadens belägenhet vid Bråviken har gjort den till en betydlig handels-stad, som exporterar ortens naturliga producter och manufactur-varor. Folkmängden är emellan 9 och 10,000 menniskor.

Söderköping, vid en å, nära till en vik af Östersjön, kallad Slätbaken. Stadens förnämsta rörelse är ännu den, som föranledes af en der belägen helso-brunn, kallad Ragnilds källa. Stadens folkmängd utgör mellan 6 och 700 personer.

Skenninge, hvars handel hufvudsakligen består i att förse orten med kramvaror, specerier m. m. i utbyte mot spannmål och boskap, hvarpå landet

deromkring har ymnighet. Folkmängden räknas till omkring 600 personer.

Wadstena, vid Wettern. Denna stad drifver handel på Wettern med de deromkring liggande orternas producter. Der finnas väl inrättade linnefabriker, och tillverkas vackra spetsar i myckehet. Folknumern räknas till omkring 1,600 personer.

Westergöthland.

Detta landskap gränsar i norr till Dalsland, Wenern och Wermland, i vester till Bohus-Län, Kattegat och Halland, i öster till Nerike och Wettern, i söder till Småland och Halland. Den större och norra delen af detta landskap hörer till Wener-dalen, och den södra utgör den nordöstra delen af Halmstads-dalen.

Omkring Wenern stiga här några berg, såsom *Hunne-* och *Halleberg*, med branta sidor, i högden: men i allmänhet äro bergen bevuxna, och på vissa trakter odlade och ganska bördiga, såsom *Kinnekulle*. Stenarterne anses här ligga i hvarf, så att det öfversta hvarfvet består af Trapp, det andra af Skiffer, det tredje af Kalksten, det fjerde af Orsten, Kalksten och Alunskiffer, det femte af Sandsten, och derunder granit. Bergshandteringen är betydlig i vissa trakter. På slätterna har Westergöthland en ganska fruktbärande jordmån, men svagt mulbete. Det frambringar spannmål öfver sitt behof, träd- och rot-frukter i ymnighet, lin,

hampa, boskap och victualier. Vid hafsstranden är saltsjöfisket ganska indrägtigt, i synnerhet när sillfisket är gifvande. I en trakt, der jordmånen är mindre fruktsam, hafva invånarena slagit sig på mindre handtverk, och derigenom och genom handel kring landet funnit medel till sitt uppehälle.

Detta landskap har 11 städer, nemligen:

Götheborg, en betydlig stapelstad, belägen vid Götha elf, nära dess utlopp i hafvet. Denna stad drifver näst Stockholm den starkaste handel i Sverige. Stadens folkmängd räknas mindst till 16,000 personer.

Wenersborg, vid södra ändan af Wenern. Den drifver betydlig handel med de kring Wenern liggande landskap, och är en nederlagsplats för en del af de varor, som ifrån dessa orter på Götha elf, genom Trollhätte slussverk, föras till Götheborg. Folkmängden räknas till omkring 1,000 personer.

Alingsås, en uppstad, hvars förnämsta rörelse består i klädes- och ylle-fabriker, etoffes-väfveri, band-väfverier, strump-fabriker, med dertill hörande inrättningar. Invånarenas antal uppgifves till 1,000 personer.

Borås, belägen i det handlande Marks Härad. Dess invånare, likasom hela Häradets, hafva rättighet att fara kring landet och idka handel med jernsmide, trädvaror och åtskilliga i orten tillverkade ylle- och linnevaror, hvarjemte de drifva en vid-

sträckt häst- och oxe-handel. Folknumern uppgifves till 2,200 personer.

Ulricehamn, förut *Bogesund*, drifver handel med boskap och victualier, och förfärdigar ett förträffligt äggjerns smide. Den anses hafva 550 invånare.

Skara, den äldsta staden i Westergöthland, drifver endast handel för orten. Folkmängden antages till 800 personer.

Lidköping, vid Lida åns utlopp i Wenern, drifver betydlig handel på Wenern med spannmål, victualier, fjäder, trädgårdsfrukter och specerier. Här kommer den canal, som skall förena Wenern och Wettern, att ledas till Wenern. Lidköping har öfver 1,000 invånare.

Mariestad, vid Tida åns utlopp i Wenern, drifver samma slags handel, som Lidköping. Stadens folkmängd utgör omkring 550 personer.

Sköfde, i trakten af berget Billingen, drifver obetydlig handel med ortens alster, och bebos af omkring 400 personer.

Hjo, vid Wettern, har ett godt laxfiske, och omkring 400 invånare.

Falköping, i trakten mellan Ålle- och Mösseberg, har omkring 150 invånare.

Försvarsverk äro, vid Götheborg: fästningen *Nya Elfsborg*, samt skansarne *Götha Lejon* och *Kronan*.

Dalsland.

Detta landskap gränsar i norr till Wermland, i vester till Norrige och Bohus Län, i öster till Wenern, och i söder till Westergöthland. Det utgör en liten del af Weners dal.

Landet har af sin ländighet erhållit sitt namn. Det är tätt beströdt med berg, hvarimellan dalarne äro djupa. Bergen innehålla silfver, koppar, jern och bly. Skogarne innehålla flera slags timmer. Många bruk och sågqvarnar äro der anlaggde. Dalar och slätter hafva en bördig jordmån: och skogsbygden göres fruktbar genom svedjande. Orten är dock i synnerhet gynnande för boskapsskötseln. Landskapet delas i Wermlands och Westgötha Dal, hvilka åtskiljas genom en å, som vid Köpmannebro faller ut i Wenern.

I detta landskap finnes en stad, nemligen:

Åmål, vid Wenern. Den har en god hamn, och exporterar smide ifrån sydvestra delen af Wermland och Dalsland, samt skogsproducter i stor myckenhet. Folkmängden är omkring 500 personer.

Bohus Län.

Detta landskap gränsar i norr till Norrige, i vester till Kattegat, i öster till Dalsland och Westergöthland, i söder till Götha elf och Westergöthland. Det skiljes genom Knippe- och Kroppe-

fjäll

fjäll ifrån Weners dalen, och är egentligen en fortsättning af Christiania-dalen i Norrige.

Det naturliga läget har gifvit anledning till en trefaldig fördelning af detta landskap: i *Fjällgården*, eller den af berg och skogar uppfyllda delen, invid gränsen mot Dalsland; *Skårgården*, eller öarna i Saltsjön, och kusten derinvid; och *Slättlandet*, som ligger mellan dem bägge, är väl icke utan berg, men till största delen fritt för skog. Landet är genomskuret af en myckenhet mindre strömmar. Ett enda jernbruk finnes i denna provins. Åkerbruk och boskapsskötsel äro tämligen gifvande, men inbyggarenas hufvudnäring är fisket, och hvad som genom skogarnas afkastning kan inbringas. I detta landskap tillverkas något salt.

Här finnas fyra städer, nemligen:

Kongelf, *Konghäll* eller *Kongshall*, drifver handel med ortens producter, i synnerhet fiskvaror. Folkmängden öfverstiger föga 500 personer.

Marstrand, på en ö utanför kusten. Dess exporter bestå mest i trädvaror, stål, jern och fiskvaror. Folkmängden utgör omkring 1,200 personer.

Uddevalla, drifver en ganska betydlig handel, och utskeppar skogsproducter, jern, alun, fiskvaror, tran, boskap, victualier och hudar. Folkmängden räknas till omkring 4,000 personer.

Strömstad, vid Svinesund, en mil ifrån Norrska gränsen. Dess handel, med samma varor, som de öfriga städer i detta landskap, är betydlig. Folkmängden räknas till omkring 900 personer.

Försvarsverk i detta landskap äro:

Bohus Slott, nu mera förfallet.

Carlsten, en stark fästning bredevid Marstrand.

Småland.

Småland gränsar i norr till Öster- och Westergöthland, i vester till Westergöthland och Halland, i öster till Östersjön, och i söder till Blekinge och Skåne. Det omfattar en del af Wetterns dal, hela Emm åns och en del af Wexiö dalen.

Landet är mycket skogvuxet, och har deribland bokskogar: det är derjemte i allmänhet bergigt. På östra sidan mot kusten äro bergen branta och kala, med tvärdjupa och trånga dalar emellan. Den inre delen af landet har lika så stora, och i-bland större, bergshögder, men mera längsluttande, jordbetäckta och bevuxna, och emellan dem förekomma större rymder, till och med slätter och hedmarker, längs efter de vestra vattudragen. Den sydöstra delen har betydligare fält. De landstycken, som kunnat odlas, hafva i allmänhet en mycket bördig jordmån. Mulbetet är förträffligt, och boskapsskötseln ortens hufvudnäring. Lin odlas med utmärkt framgång. Här finnas betydliga malmfält, hvaribland äfven guld och koppar. Skogarnes producter äro äfven betydlige. Detta landskaps invånare äro utmärkt idoga.

Här finnas 7 städer, nemligen:

Calmar, vid sundet mellan fasta landet och Öland, har betydlig både ut- och inrikes handel. Folkmängden räknas till omkring 2,600 personer.

Wimmerby, drifver stark oxhandel, och förser den omkringliggande orten med salt, tobak, fisk och kramvaror. Folkmängden anses utgöra omkring 1,000 personer.

Westervik, vid Östersjön, har en god hamn, och drifver betydlig både ut- och inrikes handel. Den har omkring 2,000 invånare.

Wexiö, drifver betydlig landhandel, i synnerhet med oxar. Folknumern utgör omkring 2,300 personer.

Jönköping, vid södra änden af Wettern, drifver på denna sjö ganska betydlig handel. Invånarenas antal utgör omkring 1,500 personer.

Ekesjö, drifver stark oxhandel. Folkmängden uppgifves till 500 personer.

Grenna, vid Wettern, drifver handel med oxar och trädgårdsvaror.

Halland.

Detta landskap gränsar i norr till Westergöthland, i vester till Kattegat, i öster till Westergöthland och Småland, och i söder till Skåne. Det utgör den vestra delen af Halmstads dalen.

En kedja af höga berg omgifver landet på norra och östra sidorna, och på den södra sträcker sig en sandås emot hafvet. Den norra delen är

Bergaktig och skogvuxen, den södra mera slät. Jordmånen är föga fruktbar, och landet har betydligt behof af spannmål. Fiske och boskapsskötsel äro provinsens hufvudnäringar. Här drifves äfven perlfiske: salt tillverkas, och allmogen är skicklig i spånad och väfnad.

Halland har fem städer, nemligen:

Laholm, vid Lagga-åns utlopp i hafvet, drifver handel, egentligen med egna fabrikstillverkningar. Invånarenas antal räknas till omkring 900 personer.

Halmstad, vid Nissa åns utlopp i hafvet, är utmärkt för ett ypperligt laxfiske, och drifver någon export-handel. Folknumern räknas till omkring 1,300 personer.

Falkenberg, vid Åthra åns utlopp i hafvet. Lax- och sillfiske och något åkerbruk äro denna stads hufvudnäringar.

Warberg, en befästad stad vid hafvet, har en god hamn, och exporterar metall och trädvaror, beck och tjära. Fisket är fördelaktigt. Folknumern öfverstiger föga 1,000 personer.

Kongsbacka, drifver någon exporthandel med tjära, beck, pottaska, bräder och snickar-arbeten.

Blekinge.

Detta landskap gränsar i norr till Småland, i vester till Skåne, i öster och i söder till Östersjön. Det utgör en del af Wexiödalen.

Landet är ett smalt, något bergaktigt kustland, som mot hafssidan är omgifvet af en klippig skärgård. I anseende till bördighet och natur, delas det i trenne trakter, nemligen: Strandbygden, som af infödingarna kallas *Waran*, och inbegriper skärgården och kusten, hvars inbyggare idka boskapsskötsel, emedan de äga ett ypperligt saltsjö-bete, samt fiske, ej allenast inomskärs, utan äfven utomskärs, med däckade båtar, långt under Tyska vallen; *Mellan-* eller *Byabygden*, som längs igenom landet följer denna, idkar, jemte boskapsskötsel, ett lönande åkerbruk; *Skogsbygden*, mot gränsen till Småland och Skåne, är stenig och skogvuxen, och dess inbyggare nära sig mest genom boskapsskötsel, skogsproducter samt tillverkning af pottaska, handsmiden och handtverkerier. Brukshandteringen är i detta landskap föga betydlig.

Blekingen har tre städer:

Carlskrona, hamn för Rikets Örlogsflotta. Dess handel, så ut- som inrikes, är betydlig. Folkmängden räknas till omkring 12,000 personer. Utanför inloppet till staden ligga tvänne Castell: *Kongsholm* och *Drottningskär*.

Carlshamn, en sjöstad, med god hamn, till hvilken äfven inloppet är befästadt. Denna stad drifver både ut- och inländsk handel. Folkmängden öfverstiger 3,000 personer.

Sölvitsborg, en liten sjöstad, med föga mer än 300 invånare, till större delen fiskare.

Skåne.

Skåne gränsar i norr till Småland och Halland, i vester till Kattegat, Öresund och Östersjön, i öster till Blekingen och Östersjön, och i söder till Östersjön. Det utgör en del af Wexiö eller Christianstads dal, samt hela Lunds eller Engelholms dalen.

På gränsen åt Småland och Blekingen är detta landskap skogvuxet, och ehuru i allmänhet slätt, är det dock genomskuret af sandåsar, i hvilka träffas sandstens- och kalkbrott, och på några ställen malm och stenkol. Skogarne bestå af ek och bok, och i allmänhet löfträd. Jordmånen är ganska bördig, hvilken bördighet under en bättre odling kunde drifvas ganska högt. Landskapet har öfverflöd på åker och äng, och trädgårdar och boskapsskötsel äro af naturen i högsta grad gynnade. Skåne frambringar öfver sitt behof hvete, råg, korn, hafra, ärter, bohvete, humla, kummin, boskap, hästar, fjäderfä, vax, honing. Fisket är ganska ymnigt och indrägtigt. Alun, stenkol, kalk, tegel, olja, pottaska, ektimmer, qvarnstenar och bastrep höra äfven till Skånes exportvaror. Plantering af mullbärsträd har med mycken framgång blifvit försökt, äfvensom af allahanda färggräs, rapsat, stråkardor och åtskilliga medicinal-växter. I anseende till skogsbrist, nyttjas torf till bränsle.

I Skåne finnas 10 städer, nemligen:

Malmö, strax nedom Öresund, drifver en ganska betydlig handel och utskeppar i ymnighet Skånes producter. Der finnas betydliga och väl anlaggda fabriker. Folkmängden räknas till 6,000 personer.

Skanör, en liten stad vid Östersjön, med blott omkring 300 invånare, mest fiskare.

Falsterbo, likaledes, med allenast 150 invånare, som föra samma lefnadssätt.

Ystad, äfven vid Östersjön. Härifrån går Post-Jakten öfver till Tyskland. Staden exporterar i myckenhet spannmål, boskap, victualier, jern, stål, koppar, pottaska och alun. Folknumern räknas till omkring 2,500 personer.

Lund, en uppstad, som hämtar sin förnämsta näring af den studerande ungdom, som bivistar det der anlaggda Universitet. Invånarenas antal räknas till omkring 2,000 personer.

Landskrona, en befästad stapelstad vid Öresund, som har en beqväm och säker hamn, och drifver betydlig både ut- och inländsk handel. Invånarena utgöra omkring 1,500 personer.

Helsingborg, vid Öresund, drifver en ganska betydlig handel. Der är den vanliga öfverfarten ifrån Sverige till Danmark. Staden har omkring 1,500 invånare.

Christianstad, en befästad stad, vid Helge å, hvilken, såsom stapelstad, har till lastageplats den 9 mil derifrån belägna byn *Åhus*. Denna stad ex-

porterar i synnerhet alun, pottaska, beck och ekstäfver. Folknumern anses stiga till 2,000 personer.

Cimbrishamn, en liten stad vid Östersjön, handlar med spannmål. Dess hufvudnäring är fiske, och invånarenas antal omkring 700.

Engelholm, en liten stad vid Rönne å, icke långt ifrån dess utlopp i Kattegat. Stadens förnämsta handel är med tunnkimmar och bottnar. Folkmängden stiger ej till 400 personer.

Bland utanför Skåne belägna öar, bör nämnas *Hwen*, ryktbar genom *Tycho Brahe*, som der hade sitt Observatorium.

Gottland.

Gottland är en ö, på alla sidor kringfluten af Östersjön, 10 mil ifrån det närmaste fasta land, som är Småland. Dess storlek är i arealt innehåll 28 qvadratmil. Den är i allmänhet flackländig, men rundt omkring omgifven af en ås. Ur denna ås uppstiger, i norra delen af ön, *Thorsborg*, ett ganska högt och brant berg, ofvanpå hvilket är ett fält af 2,000 alnar i qvadrat; och i södra delen af ön, *Hoborg*, ett berg af samma beskaffenhet, men mycket mindre. Här växer mycket både löf- och barrskog. Ön innehåller åtskilliga sjöar och strömmar. Den har en ganska fruktbar jordmån, och godt och tillräckligt bete, så att åkerbruk och boskapsskötsel utgöra dess hufvudsakliga näring. Häst- och Fårafveln är ganska fördelak-

tig. Likaså fisket och sjöfogelsfångsten. Kalk, skogsproducter och den så kallade Gottlands-stenen äro ibland öns betydliga exportvaror. Öns folkmängd räknas till omkring 28,000 personer.

Här finnes allenast en stad, nemligen:

Wisby, som drifver en fördelaktig handel, både på utrikes orter, och på Sverige, med öns producter. Dess folkmängd räknas till omkring 4,000 personer.

Öland.

Denna ö, som på alla sidor är omgifven af Östersjön, sträcker sig 14 mil i längden utmed Småländska kusten, hvarifrån den är skild genom Calmare sund.

Den består af en bergås, mer och mindre beklädd med jord och sand. Denna ås är ett kalkberg. Af ålder är ön fördelad i tre district, kallade *Allvaren, Landtborgen* och *Midlandsdalen*. *Allvaren*, som utgör större delen af landet, är en horizontel högd, torr, bar och brant, bestående endast af kalksten, med liten eller allsingen jord betäckt. På sidan åt stranden är en trakt, försedd med skog, löfträd, ängar och åkrar, hvarifrån uppgången till den nästan öde Allvaren på de flesta är ganska brant. *Landtborgen* följer bägge sidorna af Allvaren, mellan högden och det bebodda landet, och *Midlandsdalen* ligger derimellan, och innefattar den mest odlade delen af ön. Landet är

fruktbart och har ett förträffligt bete. Det har derigenom en god hästafvel, god boskapsskötsel, ymnighet af fjäderfä, smör, honing, vax m. m. Alunskiffer finnes öfver hela ön: äfven är ett Stenkolsbrott upptäckt. Här brytes den så kallade Ölandsstenen, svart marmor, skiffer och oljesten. Kalk-bränning samt fiske höra till inbyggarenas näringsfång. Öns hela folkmängd räknas till omkring 20,000 personer. Der finnes ännu ingen stad, men Borgholm har erhållit stadsprivilegier.

I allmänhet är Sveriges långa kust, äfven som de större insjöarne, beströdd med en myckenhet större och mindre frugtbärande öar och holmar.

Utom Europa tillhör Sverige den Westindiska ön *S:t Barthelemy*. Den är en af de mindre Antilliska eller Caraibiska öarna, och är belägen under 17 och 18° nordlig bredd, samt nära 315° längd. Den är en och en half mil lång, och en half mil bred. Den har höga och klippiga stränder, men är in i landet slät och tjenlig till odling. Dess förnämsta afkastning är Bomull, Sockerrör, Tobak, Indigo, Cacao, Salt och Kalk. Den har ungefär 800 invånare.

Der finnes en nyligen anlagd Stad, kallad *Gustavia* hvars handel, efter förhållande af den handlande verldens politiska omständigheter, är mer och mindre indrägtig.

Sveriges Statskunskap.

Luftstrek.

Sverige har i allmänhet en ren och sund luft. Vintern är kall och långvarig, sommaren het, men dock behaglig. Årstiderne äro noga bestämde. Förödande naturhändelser äro okände eller åtminstone ganska sällsynte, med undantag af vattenöfversvämningar och genom vattnets skärning verkade jordfall. Men så väl köld som värma äro i olika förhållande, i följe af landets olika läge, på dess långa sträckning mellan norr och söder. Sålunda är i de norra orterna sommaren föga mer än 8 till 10 veckor lång, höst och vår föga märkbare, och vintern stark och långvarig. Ju mer man nalkas söder, förlänges sommaren, våren och hösten, och vintern blifver mindre plågsam. I allt detta förefaller dock skiljaktighet, i den mån orterne äro mera eller mindre bebodde och odlade, eller till sitt läge högre eller lägre.

Frugtbarhet.

Efter luftstrekets olikhet rättar sig äfven i allmänhet landets frugtbarhet. I detta afseende kan den någorlunda bestämmas efter skogarnes beskaffenhet. I Lappland och Norrland växer mest barrskog och endast de minst ömtåliga slag af löfträd. Skogen är der i allmänhet tät, men ju hö-

gre man kommer i norr, dess långsammare växer den, blifver smalare och lägre. I Dalarne och nedanför Gefle begynna finare trädslag att trifvas, såsom ek, lönn, ask m. fl., skogen växer fortare och skjuter mera i högd och tjocklek. Vid högden af Östergöthland blifver vegetationen ännu starkare, och i de mest södra orterna barrskogen mera sällsynt, samt ek-, alm- och bokskogar allmännare. Ungefär efter samma förhållande är jordmånen i landets särskilda delar olika bördig; dock finnas deri ännu flera förändringar, verkade dels af olikheten i jordarter, som genom vattnets skärningar blifvit uppkastade, dels af orternas bättre eller sämre odling. Man kan likväl äfven i dessa afseenden antaga, att bördigheten tilltager i den mån man nalkas söder, helst samma förhållande märkes i afseende på orternas befolkning.

Befolkning.

Sveriges inbyggare leda sitt ursprung ifrån flera tid efter annan invandrade stammar. De äldste voro *Lappar*, hvilka bortträngdes af *Finnar*, och numera träffas allenast i Sveriges mest norra landskap. *Finnar* finnas ännu qvar, strödde i Sveriges skogstrakter, dit de blifvit drifne af *Svear* och *Göther*, som nu egentligen innehafva landet. I följe häraf talas inom Sverige ännu trenne språk: Lappska, Finska och Svenska; och i afseende på det sistnämnda har nästan hvart landskap en olika dia-

lect, hvaribland den Dalska dialecten är så skild från de öfriga, att den ej mera af andra Svenskar, utan särskildt studium, förstås.

Lapparne föra ett nomadiskt lefnadssätt, och äro i physisk bildning de öfriga Sveriges inbyggare ganska olika. Vuxne under ett climat, som tyckes vilja qväfva alla alster, äro de små till växten, och bruna till färgen. De äro starka, men rå och osnygga.

De öfrige stammarne äro reslige och starke till växten. De äro blandade af ljus- och mörkhåriga, dock höra de flesta till den förra classen.

Mod, uppriktighet, redlighet och arbetsamhet, kärlek till frihet och sjelfständighet, en hög tanka om nationens kraft och värde, inbördes afund och fallenhet för prakt, äro hufvuddrag i Svenskarnes national-caracter. Den vetenskapliga odlingen är föga allmän, men under flera gynnande tidehvarf hafve vi kunnat uppvisa ypperliga vetenskapsmän och konstnärer, hvilkas uppfinningar och mästerstycken blifvit ryktbara hos andra odlade folk. I intet annat land har den lägre folkclassen hunnit en så hög grad af odling, som hos oss; en följd deraf, att lifegenskapen hos oss alltid varit okänd, och att en stor del af våra bönder äro sjelfägare af sina grund-egendomar, och alla af sitt arbete.

Landets befolkning rättar sig efter climatets och orternas godhet i sådant förhållande, att i Lappland och Norrland sammanräknade bor icke fullt $\frac{2}{20}$:delar af hela rikets folkmängd, i Svea Rike litet

öfver $\frac{11}{30}$-delar, och i Götha Rike litet öfver $\frac{17}{30}$-dedelar. Efter de sednast kungjorda noggrannaste beräkningar, utgör hela Rikets folkmängd 2,465,066 personer. Af denna folkmängd anses öfver hälften vara sysselsatt med jordbruket. Boende på landet räknas 2,216,746, samt boende i Städerna 248,320. Personalen under 15 års ålder utgör 778,647; mellan 15 och 60 års ålder 1,471,619, och öfver 60 års ålder 214,800.

Grund-egendomens fördelning.

Allt det land, som i Sverige är odladt, är indeladt i så kallade *Hemman*. Detta betyder ej, att det fordras en viss vidd af jord, för att utgöra ett Hemman, ty Sveriges Hemman ombyta oändeligen i vidd och värde; utan benämningen *hemman* utmärker endast en viss andel mark, afskild och tillhörig bestämd ägare, och såsom sådan upptagen i förteckningen öfver ett läns, landskaps eller härads egendomar. En sådan förteckning kallas *Jordebok*. I Sverige finnas ännu landsträckor af betydlig vidd, som ej undergått hemmansdelning. De komma under det gemensamma namnet *Allmänningar*.

Hemman finnas i Sverige af flera olika slag. Olikheten ligger i vilkoren för deras besittningsrätt. *Skattehemman* kallas sådana hemman, hvartill innehafvaren är full ägare af grund egendomen, mot förbindelse att af dess afkastning erlägga renta. Denna renta kan tillfalla antingen Kronan, då hemmanet kallas *Krono Skatte*, eller någon enskild per-

son, då hemmanet kallas *Frälse Skatte*. *Frälse-hemman* äro sådana, der enskild person är ägare till grund-egendomen, och rättighet till rentan beror af enskildt contract. Bland särskilda slag af Frälse märkas *Säterier*, *Rå* och *Rörs hemman* m. m.

Lappland är ej fördeladt i hemmantal. I Norrland räknas 5,814,₃ hemman; i Svea Rike 20,007,₆ och i Götha Rike 39,487,₇, eller tillsammans öfver hela Riket 65,309,₆.

Städerne äro äfven i besittning af en ej obetydlig del af den odlade jorden.

Producter och Näringar.

De hufvudsakligaste producter, som genom åkerbruket frambringas, äro hvete, råg, korn, hafra, blandsäd, ärter, potatoes och lin. Landet har omkring 1,460,000 tunnland odlad åkerjord, och ungefär 2,000 000 tunnland äng. Efter medelberäkning besås årligen $\frac{3}{4}$:delar af åkerjorden, eller 1,141,000 tunnland, hvaraf $\frac{1}{3}$ med hvete och råg, och $\frac{2}{3}$:delar med de öfriga sädesslagen, samt dessutom 90,000 tunnor potatoes. Om medelafkastningen räknas till fem gånger utsädet, och detta afdrages, uppkommer en årlig inkomst af omkring 4 $\frac{1}{2}$ million tunnor spannmål, och 360,000 tunnor potatoes. Sannolikt kan denna beräkning anses ganska låg, då jordbruket är i ständigt stigande.

Boskapsskötseln är i vissa provinser högt drifven, men i andra deremot försummad. Oxar, kor,

får och getter, äro de vanliga boskapsslag, som hållas. I Lappland vårdas Renar i stor myckenhet såsom tamda djur. Hästar frambringas knappast till landets behof.

Jern- och koppar-tillverkningen utgör det hufvudsakligaste af Sveriges bergshandtering. Sveriges årliga jerntillverkning utgör efter Hammarskatt 385,710 skeppund stångjern, och 45,427 skeppund ämnes- och manufactursmide. Ur jerngrufvorna brytas omkring 800,000 skeppund malmsten, hvaraf mellan 5 och 600,000 skeppund tackjern smältas vid nära 400 Masugnar. Koppartillverkningen har varit olika, men har tidtals uppgått ända till 7 à 8,000 skeppund. Silfvertillverkningen stiger numera sällan öfver 3,000 skålp., och Guldtillverkningen är utarrenderad för 150 Ducater årligen. Bly, Svafvel, Alun, Rödfärg och Victriol höra äfven i större och mindre mängd till Sveriges producter. Kalk finnes i myckenhet, flera slags Marmor, Sandsten, Täljsten, Porphyr m. m. samt Stenkol.

Skogarnes afkastning, bestående i bjelkar, mastträd, skeppsvirke, timmer m. m. är högst betydlig. Man räknar, att årligen tillverkas omkring 200,000 tolfter bräder, 50 till 60,000 tunnor tjära, 10 till 12,000 tunnor beck, 2,000 skeppund pottaska, kimrök m. m., äfvensom skogarne lemna ett ymnigt förråd af bränkol, ved och byggnadsvirke, som inom landet förbrukas.

Genom

Genom Fisket erhålles ännu omkring 100,000 tunnor Strömming, och 12 till 15,000 tunnor Lax. Sillfisket har vanligen gifvit omkring 400,000 tunnor, och 50 à 60,000 fat Tran. Både Haf och Insjöar äro för öfrigt rika på många fiskslag, hvilkas fångst ansenligen lättar lifsuppehället. Jagten är i detta afseende äfven ganska indrägtig, i synnerhet i de norra orterna. Den gifver äfven någon tillgång på Pelsverk och Hudar, i afseende hvarpå Skälfångsten är ganska vigtig.

Fabriker, Manufacturer och flera slags Handtverkerier, finnas i Sverige anlaggda, efter andra odlade Staters mönster. I många af Rikets landskap är handtverks-skickligheten hos Allmogen högt drifven, så att den i allmänhet tillverkar nödiga redskap för sin hufvudnäring, de nödigaste persedlar till husbehof, samt timrar och murar sina hus. Linne- och ylle-spånad och väfnad har redan frambragt betydliga export-artiklar; och denna utväg till vinst genom handtverks flit kan drifvas högt uti ett land, der af Allmogen föga mer än halfva årets arbete kan till landtbrukets skötsel användas.

Rikets handel kan med fördel idkas med egna Fartyg, emedan Skeppsbyggeriet är en naturlig manufactur, och på rikets vidsträckta kust mycket skickligt Sjöfolk bildas. Något bestämdt och varaktigt kan ej uppgifvas angående förhållandet mellan Rikets export och importhandel. Tidtals har

handeln inbringat betydlig förtjenst, genom Svenska fartygs fragtresor för Utländska handlande.

Styrelse.

Värdighet.

Sverige är ett Konungarike, hvars Krona är ärftlig på Manslinien. Sveriges Konung är tillika Konung öfver Norrige, och förer derföre följande titel: Sveriges, Norriges, Göthes och Wendes Konung, &c. &c. &c. Sveriges nuvarande Konung *Carl* XIV *Johan* erhöll för sig och sina manliga arfvingar Arfsrätten till Svenska thronen genom Riksens Ständers val den 10:de Augusti 1810.

Grundlagar.

Med Grundlagar menar man de emellan Regenten och Folket öfverenskomna stadgar, som bestamma styrelsens rättigheter och förbindelser, samt Folkets rättigheter och pligter. I stöd af dessa lagar utöfvar Regenten sin magt, och genom dem är Folket förbundet till lydnad, och försäkradt att åtnjuta sjelfständighet och frihet.

Sveriges Grundlagar äro: Regeringsformen af den 6:te Junii 1809, Riksdags Ordningen af den 10:de Februarii 1810, Successions-Ordningen af den 26:te Sept. 1810, och Tryckfrihets Förord-

ningen af den 6:te Julii 1812, alla med de ändringar, som efter laglig form, vid sednare Riksdagar, deri blifvit gjorde.

Regeringsformen bestämmer följande: Den Evangeliska Lutherska Läran, hvartill Sveriges Konung bör bekänna sig, är landets rådande Religion; dock är fri Religions-öfning förunnad alla den Christna Lärans bekännare. Den lagstiftande magten utöfvas gemensamt af Konungen och Riksens Ständer, hvilka äro sammansatte af fyra Riks-Stånd, nemligen: Ridderskapet och Adeln, Preste-Ståndet, Borgare-Ståndet och Bonde-Ståndet. Den verkställande magten är Konungen ensam anförtrodd. För rättvisans skipande äro bestämde Domstolar inrättade, och en allmän Lag stadgad, öfver hvars iakttagande desse Domstolar, under Konungens högsta uppsigt, vaka. Konungens Majestät skall hållas i helgd och vördnad; Hans geningar äro emot allt åtal fredade: endast Hans rådgifvare äro ansvarige för sina råd. Konungen har ensam rätt att förklara krig och sluta fred. När Lag stiftas, måste den, för att vara gällande, af Konungen stadfästas. Konungen kan föreslå Riksens Ständer lagförändringar, lagförklaringar, och allt rörande landets styrelse, hvaröfver Han finner nödigt, eller, enligt lag, bör inhemta deras mening. Konungen besluter ensam om alla styrelsemål, alla ministeriella mål, alla commandomål; om Statsverkets förvaltning, utan annat rättesnöre, än de af

Riksens Ständer beslutna anslag; om Kronogodsens förvaltning, enligt de af Riksens Ständer fastställda grunder. Konungen äger rätt att mellan Riksdagarna, med Högsta Domstolen, förklara Civil-, Criminal- och Kyrkolags rätta förstånd. Råd och upplysningar skola likväl förut infordras och afgifvas af vissa Collegier och Åmbetsmän, alla styrelsemål beredas af Rikets allmänna ärenders Beredning, för Konungen föredragas uti Dess Stats-Råd, hvilket är förbundet att afgifva sina råd, hvarpå Konungen gör det afseende Honom godt synes. Den Ledamot af StatsRådet, som ej anfört något särskildt yttrande, anses hafva tillstyrkt det beslut Konungen fattar. I ministeriella ärender böra StatsMinistern och Hof-Cantzlern afgifva sina yttranden till Protocollet, och i Commandomål den Föredragande, Konungen dertill förordnat. I vissa mål måste, när beslutet af Konungen fattas, hela Stats-Rådet och alla Stats-Secreterarne vara in pleno församlade: vid Konungens beslut i Justitiæ-Ärender måste Justitiæ Stats-Ministern, mindst tvänne StatsRåd, tvänne Justitiæ-Råd och Justitiæ-Cantzlern vara tillstädes. Rättighet att göra nåd tillkommer Konungen ensam. Konungen utöfvar äfven ensam rättigheten att stadfästa och verkställa Riksens Ständers beslut, att slå mynt, att föra högsta befälet öfver Krigsmagten, nämna till vigtiga ämbeten, afsätta ifrån vissa sysslor, upp-

höja till hvarjehanda värdigheter och adeligt stånd, samt att styra sitt Hof.

Konungen äger rätt att till Urtima Riksdag sammankalla Riksens Ständer, när Honom godt synes, och, i vissa bestämda fall, till hvad ort Han finner tjenligast: att utnämna RiksStåndens Ordförande, samt BondeStåndets Secreterare, och att efter fyra månaders förlopp upplösa Riksdagen.

Riksens Ständer äro, ehuru fördelade i fyra Stånd, hela Svenska Folkets Ombud. Dessa Ombud njuta personlig helgd, så väl i massa som enskildt, så att en Riksdagsman icke kan under tilltal ställas, eller sin frihet beröfvas, för gerningar och yttranden inom Riks-Stånden eller något Riksens Ständers Utskott, utan att det Stånd, till hvilket han hörer, sådant efter föreskrifna formaliteter tillåtit; att ingen Riksdagsman kan förvisas ifrån den ort, der Riksdag hålles; att alla försök af enskild Man eller Corps att våldföra Riksens Ständer eller deras Utskott, eller någon enskild Riksdagsman, eller störa friheten uti deras öfverläggningar och beslut, anses såsom förräderi. Riksens Ständer afgöra frågor, som i afseende på beslutets form äro af fyra slag: 1:o Sådana, som Riksens Ständer allena afgöra. Dessa äro: att bestämma tiden för deras sammanträde till Lagtima Riksdag, ej förr än fem år efter den innevarande Riksdagens slut: att begära den påstående Riksdagens förlän-

gande till högst fyra månader: att besluta nya pålagor, utskrifningar af manskap, penningar eller varor: att bestämma tiden och beloppet af Bevillning, och sättet till dess fördelning och utgörande: att granska Statsverkets tillstånd och förvaltning: att reglera Stater, och under bestämda hufvudtitlar uti Riksstaten anslå särskilda summor att användas till särskilda ändamål: att fastställa och anslå de tvänne creditiv-summor, som böra afsättas till Konungens disposition vid oförutsedda händelser: att bemyndiga Konungen att upptaga lån, eller höja tull-afgifterna: att öfverse tillståndet och styrelsen, samt fastställa grunderna för förvaltningen af Banquen och Riksgälds-Contoiret, och för förvaltningen af Krono-godsen: att genom Banquen utgifva Sedlar, som inom Riket för mynt må erkännas: att genom Ombud låta öfverse Statsverket, Banquen och Riksgälds-Contoiret: att vid Konunga-ättens utslocknande utvälja en ny, och förordna huru styrelsen skall föras, intill dess den valde Konungen kan densamma emottaga: att förordna Förmyndare för en omyndig Konung: att besluta om Rikets styrelse, i den händelse, då Konungen förblifvit utrikes tolf månader, Ständerne blifvit sammankallade, och Konungen, derom underrättad, ändock icke till Riket återkommit, eller i den händelse, att en Konungs sjuklighet fortfarit af den beskaffenhet, att Han längre än tolf månader med Regerings-ärenderna sig icke befat-

tat: att genom sitt Constitutions-Utskott utöfva rättigheten att ställa till laga ansvar Ledamöter af StatsRådet, eller Konungens rådgifvare i Commandomål, eller ock sjelfve anmäla en underdånig önskan om sådana Åmbetsmäns skiljande ifrån ämbetet: att ställa till ansvar sina Fullmägtige i Banquen och Riksgälds-Contoiret: att vid sina ämbeten bibehålla Ledamöterna i högsta Domstolen, eller ifrån sitt förtroende utesluta ända till trenne af deras antal: att tillåta, det en Riksdagsman må kunna till ansvar ställas, eller sin personliga frihet beröfvas: att utvälja sin Justitiæ-Ombudsman och hans Suppleant, de sex Committerade till Tryckfrihetens vård, Fullmägtige i Banquen och Riksgälds-Contoiret, Revisorerne till deras och Statsverkets öfverseende, alla sina Utskott, Nämnder och Electorer, genom hvilka de i vissa fall utöfva sin afgörande rätt.

2:o Sådana, till hvilkas afgörande fordras enstämmighet mellan Konungen och alla fyra Stånden. Dessa äro alla frågor, som angå förändring af Grundlagarna, Riks-Ståndens Privilegier, antingen redan varande eller nya till meddelande, och Ständernas önskan att före tre månaders förlopp afsluta Riksdagen.

3:o Sådana, till hvilkas afgörande fordras enstämmighet mellan Konungen och tre Stånd, nemligen alla frågor, som angå förbättring och förklaring af Civil-, Criminal- eller Kyrkolag, de delar

af Krigslagar och Författningar, som röra Medborgare utom Krigsstaten, förytttrande af Kronans gods och lägenheter, förändringar i Indelnings-verket, och i allmänhet alla ämnen tillhörande Konungs och Ständers gemensamma befattning, och som icke äro upptagna under de tvänne nyss föregående titlar.

4:o Sådana, öfver hvilka Riksens Ständer endast kunna yttra underdåniga önskningar, och till hvilkas afgörande fordras enstämmighet af trenne Stånd. Hit höra alla frågor, som angå Hushålls-lagar och författningar, grunderna för allmänna inrättningar af alla slag, något StatsRåds skiljande ifrån ämbetet, och i allmänhet de, som i Grundlagarna ifrån Riksens Ständers pröfning icke äro undantagna, eller för hvilka icke särskilda vilkor finnas föreskrifna.

Riksdags-Ordningen stadgar sättet, huru Konung och Ständer utöfva den Lagstiftande magten. Den föreskrifver, huru hvart Stånd är sammansatt och constituerar sig sjelft. Ridderskapet och Adeln utgöres af Hufvudmannen för hvar och en af de på Svenska Riddarehuset introducerade Grefliga, Friherrliga eller Adliga ätter. I Hufvudmannens ställe kan annan Ätteman föra ättens talan, eller ock annan Adelsman, efter vederbörlig fullmagt. — Preste-Ståndet utgöres af Ärke-Biskopen, Biskoparna och Pastor Primarius i Stockholm, såsom sjelfskrifne Ledamöter. Hvart Stift väljer sedan, efter

föreskrifven ordning, ett bestämdt antal Ledamöter, bland Presterskapet. — Borgare-Ståndet väljer ett bestämdt antal Ledamöter, ifrån hvarje Stad, bland de personer, som 3 år innehaft Magistrats-ämbete eller varit Borgare. — Bonde-Ståndet utgöres af besutna Krono-, Kronoskatte eller Frälse-skatte Hemmans-ägare, som icke tillförene hört till annat Riksstånd, eller ordinarie beställning i Rikets tjenst innehaft, valde af sina jämnlikar. Riksens Ständer samlas sjelfkallade till Lagtima Riksdag, på den dag de i den i sista Riksdags-Beslutet införda Riksdags-kallelsen sjelfve bestämt, enär fem år ifrån den sist hållna Riksdagens slut förflutit. Till Urtima Riksdag böra de kallas af Konungen, 1:o då Konungen vid infallande krig anser nödigt att lyfta den i Banquen för detta fall afsatta creditiv-summan; 2:o af StatsRådet, i fall Konungen, efter företagen utrikes resa, utöfver 12 månader ur Riket blifver; 3:o af StatsRådet, i fall Konungen, för fortfarande sjuklighets skull, ej på 12 månader sig med regerings-ärenderna befattat; 4:o af StatsRådet, då Konung dör och Thronföljaren ännu är omyndig; 5:o af StatsRådet, i händelse den Konunga-ätt, hvilken arfsrätten till Riket uppdragen varit, på manliga sidan utginge. Riksdagens längd är fastställd till 3 månader, och Riksdagen anses begynna den dag, då Konungen låtit underrätta Riksens Ständer, eller deras Stats-Utskott, om Statsverkets tillstånd och behof. Om Riksens

Ständer derom enstämmigt anhålla, kan ej en månads förlängning vägras, äfven som Riksdagen innan 3 månaders förlopp kan slutas, enär Konungen med Riksens Ständer derom är ense. Hvart Riks-Stånd förordnar sjelft sina enskilda Åmbetsmän vid Riksdagen. Riksens Ständer tillsätta sjelfve sina Utskott till ärendernas granskning och beredande. Vid hvarje Riksdag skola tillsättas, ett Constitutions-Utskott, ett Stats-Utskott, ett Bevillnings-Utskott, ett Banco-Utskott, ett Lag-Utskott, ett Allmänt Besvärs- och Oeconomiæ-Utskott, och ett Expeditions-Utskott. Det är Riksens Ständer öppet, att vid nödiga tillfällen tillsätta flera. Om Konungen det äskar, tillsätta de ett Hemligt Utskott, för att till Konungen afgifva yttranden öfver de mål Konungen detsamma meddelar, och Han pröfvar böra hemliga hållas. Riksens Ständer kunna icke i Konungens närvaro öfver något ämne besluta eller rådpläga, icke eller något Utskott, det Hemliga allena undantaget.

Hvar Riksdagsman äger rätt att väcka frågor: dels hos Constitutions-Utskottet, öfver grundlagsämnen, så länge Riksdagen varar; dels i Riks-Ståndens plena, under den första månaden af Riksdagen; dels efter denna tid, om frågan omedelbarligen föranledes af redan fattade beslut, redan upptagna ärender, eller under Riksdagen inträffade händelser. — Hvar och en allmän fråga måste, för att kunna af Ständerna afgöras, öfverlemnas till

beredning af ett Utskott. Ständerne kunna förelägga en tid för Betänkandens afgifvande af Utskotten. Grundlagsfrågor kunna stadna hos Constitutions-Utskottet och ej underkastas Rikstens Ständers pröfning, hvarom Constitutions-Utskottet dömmer, emot uttrycklig förbindelse att, om förslagets författare det yrkar, meddela honom sitt yttrande deröfver, med tillstånd att göra detsamma genom tryck allmänt. En fråga kan äfven efter ett uttryckligt beslut af Ståndet blifva ofullföljd. Det är ett Stånds Ordförande förbudet att vägra proposition på ehvad fråga som helst, så vida han ej anser frågan bokstafligen stridande mot Grundlagarnas lydelse. Skulle ej Ståndet med honom instämma i begreppet härom, utan ändock yrka proposition, är han berättigad att förklara öfverläggningen hvilande, då målet förvisas till Constitutions-Utskottet: om Utskottet förklarar detsamma icke vara mot Grundlagen stridande, kan Ordförande ej vidare derå vägra proposition.

Frågor förfalla: somliga, om Konungen eller något af Stånden vägrar sitt samtycke, somliga, om två Stånd stadna emot två; men vid dem, som äro af beskaffenhet att ej kunna förfalla, eller om Stånden stadna i flera skiljaktiga meningar, skall först förslag göras till sammanjämnkning; men om det försöket frugtlöst aflöper, det Utskott, som beredt målet, förstärkas till en Nämnd, som med Ständers rätt, genom votering per capita och icke

Ståndsvis, utan öfverläggning, afgöra frågan. Afgörande-rätten å Riksens Ständers vägnar är Constitutions-Utskottet tillerkänd, när hos Riksstånden olika meningar uppstå om frågors remitterande, eller tillsättande af nya Utskott, och skiljaktigheten ej genom bestämd pluralitet kan afgöras; samt vid fråga, huruvida ett Stånds Ordförande med rätta vägrat en begärd proposition. När Ständer icke åsämjas om antalet af Förmyndare för en omyndig Konung, afgöres frågan af ett särskildt Utskott eller Nämnd, vald, icke i plena, utan af hvart Stånds vanliga Electorer, och röstande gemensamt per capita. För alla val och omröstningar äro tydliga formaliteter bestämda.

Till alla de beslut, som uttryckligen fordra yttrande gemensamt af Konung och Ständer, bör Konungen å Rikssalen, i Riksens Ständers närvaro, afgifva sitt bifall eller afslag. Alla Riksens Ständers beslut sammanfattas i en Act, kallad Riksdags-Beslut, som med deras underskrift Allmänheten kungöres: men alla derigenom stadgade Lagar varda af Konungen utfärdade.

Successions-Ordningen bestämmer Arf-följden till den Svenska Thronen.

Tryckfrihets-Lagen bestämmer de vilkor, hvarunder Tryckfrihet af Svenska Medborgare får utöfvas.

Allmänna Lagar.

För Civil- och Criminal-Lagskipningen gäller Sveriges Rikes Lag af år 1734, med de förändringar och förklaringar, som tid efter annan deri blifvit gjorde, samt Kyrkolagen af år 1686.

Verkställande magt.

Konungen utöfvar ensam den verkställande magten. Till Hans biträde dervid är förordnadt ett StatsRåd, som af Konungen sjelf utnämnes, sammansatt af en Justitiæ StatsMinister, en StatsMinister för Utrikes Ärenderna, sex StatsRåd, och en Hof-Cantzler. Alla mål, som hos Konungen föredragas, skola beredas af en af de fyra Stats-Secreterarne. Desse äro: En för Krigs-ärenderna; En för Cameral-, Landthushållnings-, Bergshandterings- samt andra dermed gemenskap ägande inrikes civila ärender; En för Drätselverket, in- och utrikes handeln och slöjderna, och En för de ärender, som angå Religionen, Ecclesiastik-verket, allmänna uppfostran och fattigvården. Målens beredning, innan de Konungen föredragas, förrättas ytterst af *Rikets Allmänna Ärenders Beredning*, bestående af 8 Ledamöter, som af Konungen tillförordnas. Dessutom beredas och expedieras alla allmänna mål af följande Departementer och Collegier, nemligen: 1:o *Kongl. Krigs-Collegium*, under Ordförande af sin egen tillförordnade Président. 2:o *Kongl.*

Cantzli-Styrelsen, under Ordförande af Hans Excell. StatsMinistern för Utrikes Ärenderna. Under hvar och en af de fyra Stats-Secreterarne samt Hof-Cantzlern stå särskilda expeditioner, mellan hvilka de löpande målen äro fördelade. 3:o *Kongl. Kammar-Collegium*. 4:o *Kongl. Stats-Contoiret*. 5:o *Kongl. Bergs - Collegium*. 6:o *Kongl. Commerce-Collegium*. 7:o *Kongl. Majestäts och Rikets Kammarrätt*. 8:o Läkarevården förvaltas af ett särskildt *Sundhets-Collegium*. Hvardera under Ordförande af sina egna Presidenter. För åtskilliga Förvaltningsgrenar äro särskilda Directioner och Committéer förordnade, hvilka dock ytterst höra under dessa Collegier eller Expeditioner.

Under dessa Myndigheters öfverinseende utöfvas den Verkställande magten af En Öfver-Ståthållare och 24 Landshöfdingar. *Län* kallas det område, som lyder under en Landshöfding. Hvart Län är deladt i vissa *Fögderier*, och dessa, allt efter Orternas beskaffenhet, i *Härader*, *Bergslager*, eller *Skeppslag*. Städerne styras af sina Borgmästare och Magistrater, under Landshöfdingarnas öfveruppseende. Länen äro, i den ordning Rikets Landskap förut äro beskrifna, följande:

I Lappland och Norrland.

Norrbottens Län, som innefattar den norra delen af Westerbotten, samt Torneå och Luleå Lapp-

mark. Derunder höra Städerne: *Luleå*, som är Landshöfdingens säte, *Carl Johans* Stad, och *Piteå*.

Westerbottens eller *Umeå Län*, som innefattar södra delen af Westerbotten, samt Piteå, Umeå och Åsele Lappmarker. Derunder hörer Staden *Umeå*, som är Landshöfdingens säte.

Jemtlands Län, som innefattar Landskapen Jemtland och Herjeådalen. Derunder hörer Staden *Östersund*, som är Landshöfdingens säte.

Westernorrlands eller *Hernösands Län*, som innefattar Landskapen Ångermanland och Medelpad. Derunder höra tvänne städer: *Hernösand*, som är Landshöfdingens säte, och *Sundsvall*.

Gefle eller *Gefleborgs Län*, som innefattar Helsingland och Gestrikland. Derunder höra: *Gefle*, som är Landshöfdingens säte, *Hudiksvall* och *Söderhamn*.

I Svea Rike.

Falu eller *Stora Kopparbergs Län*, som innefattar hela Landskapet Dalarne. Derunder lyda, *Falun*, som är Landshöfdingens säte, *Säter* och *Hedemora*.

Upsala Län, som utgöres af den vestra delen af Upland, och är fördeladt i 14 Härader. Der-

under lyda: *Upsala*, som är Landshöfdingens säte, och *Enköping*.

Westerås Lån, som innefattar östra delen af Westmanland, bestående af 8 Härader och 2:ne Bergslager, samt 3 Härader af Upland. Dertill höra: *Westerås*, som är Landshöfdingens säte, *Sala*, *Köping* och *Arboga*.

Stockholms Öfver-Ståthållareskap, som består af *Stockholms* Stad och något af den närmast deromkring liggande nejd.

Stockholms Lån, som innefattar den del af Upland, som kallas Roslagen, bestående af 10 Härader och 6 Skeppslager, samt den delen af Södermanland, som kallas Söder-Törn, bestående af 3 Härader. Derunder höra: *Öregrund*, *Östhammar*, *Norr-Telje*, *Sigtuna* och *Söder-Telje*. Landshöfdingen har sitt säte i Stockholm.

Nyköpings Lån, som innefattar vestra och södra delen af Södermanland, och är indeladt i 10 Härader. Dertill höra: *Nyköping*, som är Landshöfdingens säte, *Trosa*, *Malmköping*, *Mariefred*, *Thorshälla*, *Strengnäs*, *Eskilstuna*.

Örebro Lån, som innefattar hela Nerike, bestående af 9 Härader, en del af Westmanland, bestående af 1 Härad och 4 Bergslager, och en del

af

af Wermland, utgörande 1 Bergslag. Derunder höra: *Örebro*, som är Landshöfdingens säte, *Askersund*, *Nora* och *Linde*.

Carlstads Län, innefattande större delen af Wermland, fördeladt i 11 Härader och en Bergslag. Dertill höra: *Carlstad*, som är Landshöfdingens säte, *Christinehamn*, *Philipstad* och *Oscars-Stad*.

Götha Rike.

Linköpings Län, som innefattar hela Östergöthland, fördeladt i 21 Härader. Dertill höra: *Linköping*, som är Landshöfdingens säte, *Norrköping*, *Söderköping*, *Skenninge* och *Wadstena*.

Mariestads eller *Skaraborgs Län*, som innefattar norra delen af Westergöthland, och är deladt i 15 Härader. Dertill höra: *Mariestad*, som är Landshöfdingens säte, *Skara*, *Lidköping*, *Sköfde*, *Hjo* och *Falköping*.

Elfsborgs eller *Wenersborgs Län*, som innefattar södra delen af Westergöthland och hela Dalsland, och är indeladt i 18 Härader, hvaraf 13 i Westergöthland, och 5 i Dalsland. Dertill höra: *Wenersborg*, som är Landshöfdingens säte, *Alingsås*, *Borås*, *Ulricehamn* och *Åmål*.

Götheborgs och *Bohus Län*, som innefattar hela Bohus Län, indeladt i 16 Härader, samt 4 Hä-

rader af Westergöthland. Dertill höra: *Götheborg*, som är Landshöfdingens säte, *Kongelf*, *Marstrand*, *Uddevalla* och *Strömstad*.

Calmare Lån, som innefattar östra delen af Småland, samt ön Öland, och är indeladt i 15 Härader. Dertill höra: *Calmar*, som är Landshöfdingens säte, *Wimmerby* och *Westervik*.

Wexiö eller *Kronobergs Lån*, som innefattar södra delen af Småland, och är fördeladt i sex Härader. Dertill hörer: *Wexiö*, som är Landshöfdingens säte.

Jönköpings Län, som innefattar den norra delen af Småland, och är indeladt i 9 Härader. Dertill höra: *Jönköping*, som är Landshöfdingens säte, *Grenna* och *Ekesjö*.

Halmstads Lån, som innefattar hela landskapet Halland, och är deladt i 8 Härader. Dertill höra: *Halmstad*, som är Landshöfdingens säte, *Laholm*, *Falkenberg*, *Warberg* och *Kungsbacka*.

Carlskrona Lån, som innefattar hela Blekingen, och är indeladt i fyra Härader. Dertill höra: *Carlskrona*, som är Landshöfdingens säte, *Carlshamn* och *Sölvitsborg*.

Christianstads Lån, som innefattar den norra och östra delen af Skåne, och är indeladt i 10

Härader. Dertill höra: *Christianstad*, som är Landshöfdingens säte, *Cimbritshamn* och *Engelholm*.

Malmöhus Län, som innefattar den sydvestra delen af Skåne, och är indeladt uti 13 Härader. Dertill höra: *Malmö*, som är Landshöfdingens säte, *Lund*, *Skanör*, *Falsterbo*, *Landskrona*, *Helsingborg* och *Ystad*.

Wisby Län, som innefattar ön Gottland, indelad i 20 Härader. *Wisby* är Landshöfdingens säte.

Religionens och Kyrkans styrelse, samt vården öfver det allmänna Uppfostringsverket, förestås af 1 Ärke-Biskop, 11 Biskopar, 1 Öfver-Hof-predikant och 1 Superintendent, biträdde af Consistorier. Hela Riket är fördeladt i 12 Stift, under Ärke-Biskopens och Biskoparnas styrelse. Stiften äro fördelade i Contract, under närmaste uppsigt af Contracts-Prostar, och Contracten uti Pastorat.

Stiften äro

Ärke-Stiftet eller *Upsala Stift*, under styrelse af Ärke-Biskopen, som i Upsala har sitt säte. Det innefattar hela Upsala Län, den delen af Stockholms Län, som är belägen i Upland, af Gefleborgs Län, hela Gestrikland och Helsingland, och några

Socknar af Westerås Län. Det är fördeladt i 26 Prosterier, 166 Pastorat, 242 Socknar och 4 Capell.

De öfriga Stiften anföras i den ordning, som vid Landskapens beskrifning blifvit följd.

Hernösands Stift, omfattar hela Lappland, Westerbotten, Ångermanland, Jämtland, Medelpad och Herjeådalen. Biskopen har sitt säte i Hernösand. Det är fördeladt i 11 Prosterier, 74 Pastorat, 137 Socknar och 15 Capell.

Westerås Stift, omfattar Westerås Län, med undantag af några få Socknar, af hvilka en del höra under Årke-Stiftet, och en under Stregnäs Stift, hela stora Kopparbergs Län, och af Örebro Län allt hvad som räknas till Westmanland. Biskopen har sitt säte i Westerås. Stiftet är fördeladt uti 15 Prosterier, 84 Pastorat, 103 Socknar och 17 Capell.

Carlstads Stift, omfattar hela Wermland, så när som på en Socken, och hela Dalsland. Biskopen har sitt säte i Carlstad. Stiftet är deladt i 9 Prosterier, 39 Pastorat och 110 Socknar.

Stregnäs Stift, omfattar hela Nyköpings Län, Söder-Törn af Stockholms Län, Nerike af Örebro Län, ett Pastorat af Westerås Län och ett af Linköpings Län. Biskopen har sitt säte i Stregnäs.

Stiftet är fördeladt i 19 Prosterier, 102 Pastorat, 158 Socknar och 7 Capell.

Linköpings Stift, omfattar hela Östergöthland, med undantag af en Socken, och 7 Härader af Småland. Biskopens säte är i Linköping. Stiftet är fördeladt i 21 Prosterier, 146 Pastorat och 216 Socknar.

Skara Stift, omfattar hela Skaraborgs Län, 7 Härader af Elfsborgs Län, ett Härad af Jönköpings Län, och en Socken af Wermland. Biskopens säte är i Skara. Stiftet är fördeladt uti 14 Prosterier, 113 Pastorat, 371 Socknar och 7 Capell.

Götheborgs Stift, innefattar hela Götheborgs och Bohus Län och 6 Härader af Elfsborgs Län. Biskopen har sitt säte uti Götheborg. Stiftet är fördeladt i 9 Prosterier, 102 Pastorat och 253 Socknar.

Calmare Stift, omfattar Calmare Län, med undantag af 5 Härader. Biskopen har sitt säte uti Calmar. Stiftet är fördeladt i 8 Prosterier, 42 Pastorat och 58 Socknar.

Wexiö Stift, omfattar hela Kronobergs Län samt Jönköpings Län, med undantag af 8 Härader. Biskopen har sitt säte i Wexiö. Stiftet är fördeladt i 12 Prosterier, 38 Pastorat, 184 Socknar och 1 Capell.

Lunds Stift, omfattar hela Skåne och Blekinge. Biskopen har sitt säte i Lund. Det är fördeladt i 24 Prosterier, 223 Pastorat och 430 Socknar.

Wisby Stift, innefattar hela ön Gottland. Biskopen har sitt säte i Wisby. Stiftet är fördeladt i 3 Prosterier, 44 Pastorat och 94 Socknar.

Allmänna Läroverk och anstalter till Vetenskapernas befordrande.

Till befordran af den allmänna undervisningen äro på Statens bekostnad en myckenhet Läroverk inrättade och underhållna. Sålunda har Sverige tvänne Universitet, ett i Upsala och ett i Lund. Universitetens högste styresmän äro Cancellererne, dernäst Pro-Cancellererne, eller Årke-Biskopen i Upsala och Biskopen i Lund. Den närmaste förvaltningen skötes af Universitetens Consistorier, sammansatta af verkets Lärare, under Ordförande af en Rector, som efter bestämd föreskrift och ordning inom lärarena ombytes. Lärarena äro dessutom fördelade i *Faculteter*, efter de särskilda vetenskaper, hvari undervisning meddelas. I dessa Faculteter är Decanus ordförande, hvilken befattning äfven efter bestämd föreskrift flyttas mellan lärarena. Universiteten utdela Doctors-graden i

de särskilda Faculteterna; dock är det Konungen förbehållet att utnämna Theologiæ Doctorer.

I allmänhet finnes inom hvart Stift ett Gymnasium, der ungdomen förberedes till emottagande af undervisningen vid Universitetet. Dessa styras, äfvensom alla lägre undervisnings-verk, af Biskopen jemte Consistorium, sammansatt af Gymnasii Lärare, åt hvilka äfven vården öfver Kyrkans angelägenheter inom Stiften är uppdragen. Ärke-Stiftets Gymnasium är förlagdt i Gefle; i de öfriga Stiften äro de inrättade i de städer, som äro Biskopssäten. Endast Lunds och Wisby Stift hafva ännu inga Gymnasier.

Före inträdet på Gymnasium förberedes ungdomens undervisning, dels i Trivial-Skolor, dels i Stads-Skolor och Pædagogier, som i de flesta städer, en eller flera, efter deras storlek, finnas inrättade. Allmogens undervisning på landet är förtrodd åt Presterskapet, dock finnas äfven der på många ställen Skolor, inrättade dels på allmän, dels på enskild bekostnad.

Undervisnings-verk till särskilda ändamål finnas i Sverige: *Kongl. Krigs-Academien* på Carlberg vid Stockholm; En Navigations-Skola i Stockholm; En Elementar-Skola i Gefle; Ett Institut för blinda och döfstumma i Stockholm m. m.

Sällskap till Vetenskapers och Konsters befor-

dran äro: Svenska Academien, Kongl. Vetenskaps-Academien, Kongl. KrigsVetenskaps-Academien, Kongl. Vitterhets, Historie och Antiquitets-Academien, Kongl. Academien för de Fria konsterna, Kongl. Musicaliska Academien, och Kongl. Landtbruks-Academien i Stockholm; Kongl Vetenskaps-Sällskapet i Upsala, Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg, Physiographiska Sällskapet i Lund m. m.

Landtbruks-Sällskap, såsom utgreningar af Kongl. Landtbruks-Academien, äro i de flesta Län inrättade.

Den Juridiska Lagskipningen.

Den allmänna Lagskipningen är anförtrodd, på Landet, åt *Härads-Rätter*, bestående af en Härads-Höfding med 12 Mans Nämnd af besutna Bönder inom *Domsagan*, hvarifrån i tvistemål vädjas till *Lagmans Rätter*, bestående af 1 Lagman, och 12 Mans Nämnd, af besutna Bönder inom *Lagsagan*; i Städerna, åt *Kämners-Rätter*, hvarifrån äfven i tvistemål vädjas till *Rådstufvu-Rätter*, ifrån Lagmans- och Rådstufvu-Rätter vädjas under *Hof-Rätter*, dit brottmål gå, genom besvär, directe ifrån Härads- och Kämmärs-Rätterna. Mål som röra allmänna Hushållningen, Kronans hvarjehanda ingälder, någons ämbete och tjenst och fel deri, höra under åtskilliga särskilda Domstolar. Sådane äro *Bergstings-Rätter*, hörande under BergsCollegium: *Tull-, Hall- och Accis-Rätter*, under Commerce-

Collegium; *Consistoria*, under Hof Rätter; *Krigs-Rätter*, under en särskild Krigs-Hof-Rätt. m. fl. Verkställigheten af domar, äfvensom utsökning af ostridiga fordringar, är updragen i allmänhet åt ÖfverStäthållare-Åmbetet i Stockholm och Lands-Höfdingarna i orterna, öfver hvilkas åtgärder besvär anföras i Hof-Rätterna. I yttersta instancen pröfvas alla mål, som hänföras under Justitiæ-ärender, af högsta Domstolen, och utslag öfver nådeansökningar bero af Konungen allena.

Högsta Domstolen består af 12 Ledamöter, neml. Justitiæ-StatsMinistern och 11 Justitiæ-Råd, hvilkas ämbeten ej äro förtroendes-syslor. Konungens Justitiæ-Canzler är ordförande för Justitiæ-fördelningen af Konungens Canzli eller Kongl. Maj:ts Nedre Justitiæ-Revision, der alla mål böra beredas, innan de inför högsta Domstolen föredragas.

Rikets Hof-Rätter äro tvänne: *Svea*, som har sitt säte i Stockholm, *Götha*, som har sitt säte i Jönköping. *Krigs-Hof-Rätten*, har sitt säte i Stockholm.

Under Svea-Hof-Rätt lyder hela Lappland, Norrland, och Svea Rike, samt Gottland.

Under Götha Hof-Rätt lyder Götha Rike, undantagandes Gottland. Städerna hafva Rådstufvu- och Kämmnärs-Rätter.

Sveriges Indelning i afseende på Justitiæ-verket

förhåller sig, som följer, efter samma ordning, som länen blifvit anförda:

Vesterbottens- och Ångermanlands Lagsaga, hvarunder höra 4 *Domsagor.*

Vesterbottens Bergmästaredöme omfattar hela Vesterbotten.

Vester Norrlands Lagsaga, hvarunder höra 6 Domsagor.

Vester Norrlands Bergmästaredöme, omfattar Herjeådalen, Jämtland, Medelpad och Ångermanland.

Vestmanlands- och Kopparbergs Lagsaga, hvarunder höra 8 Domsagor.

Uplands- och Stockholms Låns Lagsaga, hvarunder höra 7 Domsagor.

Södermanlands Lagsaga, hvarunder höra tre Domsagor.

Nerikes Lagsaga, hvarunder höra 2 Domsagor.

Vermlands Lagsaga, hvarunder höra fyra Domsagor.

Till Svea Rike höra följande Bergmästaredömen, neml. *Sala*, *Stora Kopparbergs*, *Nya Kopparbergs*, *Öster- och Vester Bergslags*, *Nora och Lindes*, *Uplands och Roslags*, hvarunder Gestrikland och Helsingland äfven lyda, samt *Södermanlands*, hvarmed *Östergöthlands* är förenadt.

Östgötha Lagsaga, hvarunder höra 4 Domsagor.

Vestgötha och Dals Lagsagor, hvarunder höra 12 Domsagor.

Bohus Låns och Vikarnas Lagsaga, hvarunder höra 4 Domsagor.

Calmare Låns och Ölands Lagsaga, hvarunder höra 7 Domsagor.

Tio Hårads Lagsaga, hvarunder höra 8 Domsagor.

Hallands Lagsaga, hvarunder höra 3 Domsagor.

Blekinge Lagsaga, hvarunder höra 2 Domsagor.

Skånes Lagsaga, hvarunder höra 8 Domsagor.

Gottlands Lagsaga, hvarunder höra 2 Domsagor.

Riksens Ständers Justitiæ-Ombudsman vakar, enligt bestämd Instruction, öfver Rättvisans skipande. Han har dertill en särskild, på stat uppförd, expedition.

Till Tryckfrihetens vård hafva Riksens Ständer tillsatt en särskild Comité, bestående af Ledamöter, under Ordförande af Riksens Ständers Justitiæ-Ombudsman.

Genom Riksens Ständers af dem sjelfva tillsatta Fullmägtige förvaltas Rikets Bank och Riksgälds-Contoir. Dessa Verk, jemte Statsverket, revideras hvart tredje år af särskilda dertill af Riksens Stän-

der, eller deras ombud, efter fastställd ordning, valda Revisorer.

Försvars-verk.

Den Svenska stående Arméen kan i krigstider utgöra omkring 51000 man, fotfolk, rytteri och sjöfolk sammanräknade. Hvar och en Svensk medborgare är dessutom skyldig, att mellan 20 till 25 års ålder, när det af Regeringen påfordras, föra vapen till Rikets försvar. Denna försvarsstyrka är på följande sätt sammansatt.

En betydlig del deraf, neml. 4105 man Cavalleri, 21,178 man Infanteri, 7200 man Båtsmän, äro hvad man kallar indelade på vissa af landets hemman, det vill säga, att efter en gjord fördelning emot medelst contract bestämda vilkor, vissa hemman äro pligtiga att till statens tjenst anskaffa och hålla soldat, eller Ryttare och Häst, eller Båtsman, utrustade, efter föreskrift, till krigstjenst. Detta antal är i sednare tider ökadt genom en ny uppsättning för hemman, som förut ej varit roterade, och hvilka sålunda fått sig ålagdt, att i krigstid uppsätta 6300 man Infanteri och 1300 man Båtsmän. Det öfriga af den stående arméen är värfvadt, neml. 800 man Cavalleri, 8550 man fotfolk, och 1500 man Sjöfolk.

BeväringsManskapet, som utgöres af alla unga män inom 20 och 25 års ålder, kan endast under

krig af Konungen uppbådas. Det är indeladt i fem classer, efter åldren, och det är föreskrifvet, att när behofvet fordrar dess uppbådning, skall den yngsta classen först utgå, och sedan efter ordning. Detta manskap öfvas en gång, sedan det uppnått 20 års ålder. Sveriges vapenföre söner äro sålunda alltid beredde at försvara dess sjelfständighet.

Den indelade arméen är under fredstiden spridd i de landsorter, der den är indelad, utom när den samma kallas antingen till öfningar, eller till allmänna arbeten. De värfvade tropparne äro förlagde till Garnizons-tjenst.

Sveriges Sjömagt är fördelad i *Örlogs-* och *Skärgårds* flottorna. Den förra är förlagd i Carlscrona, den sednare i Stockholm och Götheborg.

Sveriges förnämsta Fästningar äro: Carlsten, Warberg, Landskrona, Malmö, Christianstad, och Waxholm.

Statens Utgifter och Inkomster.

Statens utgifter äro af Riksens Ständer bestämde under 9 Allmänna Hufvud-titlar, neml. 1:o Hof- och StallStaterne. 2:o Civil- och Land-Staterne. 3:o Militair-Staten och försvarsverken till lands och sjös. 4:o Clericie och Läroverkens stater. 5:o Fria konsternas stat. 6:o Milda Stiftelsers stat. 7:o Pensions-staten. 8:o Allmänna och Extra Utgifts-staten. 9:o Allmänna Indragnings-staten: hvartill slutligen kommer en 10:de hufvud-

titel, hvars tillgångar uppkomma genom möjliga besparingar på de föregående, och hvaraf en viss af Riksens Ständer föreskrifven summa får användas till understöd för den allmänna hushållningen, näringar och andra allmänna inrättningar.

Medel till dessa utgifter erhållas genom de af Riksens Ständer påbudna Skatter. Desse äro af tvänne slag, varagtige eller föränderlige, *stående skatt*, eller *bevillning*.

Till Statens varagtiga inkomster räknas, inkomsterne af Kronogods, och af Stående Skatter.

Kronogods äro fasta gods, spridda kring landet, som stå under Statens förvaltning. Sådana uppkommo först genom inrättningen af Upsala öde. Sedan hafva en myckenhet fastigheter tillkommit, dels genom besittning i stöd af urminnes häfd, dels genom Klosters och andra Kyrkogods indragning vid Reformationen, dels genom Gustavianska Famillegodsens förening med kronans, Vederlagsgodsen för Bornholm, och genom Konung Carl XI:s reduction. Kronogodsen äro af mångfalldigt olika natur, neml. Kongsgårdar eller Slott, Kongsladugårdar, Kronohemman, Kongsängar, Kongsparker, Kronofisken, Kronoallmänningar, m. m.

Skatter utgå under åtskilliga titlar, och äro antingen personlige eller hörande till egendom.

Personlige Skatter äro: *Mantalspengar*, hvilka, med få undantag, betalas af alla personer mellan 15 och 63 år: *Gerningsören*, af på landet boende Handtverkare, för deras näring: *Lappskatten*, som

erlägges af de nomadiska Lapparna: *Lagmans- och Häradshöfdinge- Råntan*, som betalas af alla hushåll på landet, undantagandes Säterier, Presterskapet, Ryttare, Soldater och Båtsmän, så vida de bo på sina torp.

Skatter hörande til egendom äro: *Fastighets* eller *Grundskatten*, hvartill räknas: *Jordeboks- och Hemmantals - räntan*, efter Hemmanens beskaffenhet: *Sädes- och Brukstionde*, *Hammarskatt*, *Taxepenningar*, *Tomtören* eller *Jordskyld*, afgift af *Tullqvarnar m. m.* som under många och i olika orter olika titlar af egendom utgå, och såsom en gång för alla stadgade och egendomen åtföljande anses. Dessa skatter utgöras till större delen i varor, hvilka lösas dels efter ett stadgadt värde, dels efter årligt markegångs pris. De uppbäras antingen directe af Konungens Befallningshafvande, eller af vissa personer eller inrättningar, till hvilkas aflöning och underhåll de äro anvisade.

Bevillning kallas den fyllnad af Statens behof, som vid hvarje Riksdag, så till summa som utgörningssätt och fördelning, af Riksens Ständer, på en bestämd tid, af högst fem år, till Staten anslås.

Bevillningen utgöres under följande titlar, neml. Postmedlen, Carthæ Sigillatæ Medlen, Bränvins-bränings- afgiften, Stora Sjö-Tulls medlen, och Allmän Bevillning.

Kronan har äfven tillfälliga inkomster, hvilka ej kunna beräknas, af:

Sakôremedel, eller Kronans andel i bôter fôr vissa brottmål; och

Dana-arf, som tillfalla Kronan, när någon dôr utan arfvingar.

Riddare-Ordnar.

Konungen i Sverige är StorMästare fôr fem Riddare-Ordnar, hvilka, efter deras inrättning i olika grader, af honom efter behag utdelas: neml.

Seraphimer-Orden: Ordenstecknet är ett hvitt emailleradt korss, som har i midten Sveriges vapen, samt bokstäfverna I. H. S. Korsset är omgifvet af 4 Seraphims Hufvuden, och bäres i et blott band ôfver axeln.

Svärds-Orden, Ordenstecknet är ett hvitt emailleradt korss, och midtuti ett uprättstående svärd inom tre Kronor, med valspråket: *Pro patria.* Det bäres i ett gult band med blå kanter.

Nordstjerne-Orden. Ordenstecknet är ett hvitt emailleradt korss, och i globen en femuddig stjerna, med ôfverskrift: *Nescit occasum.* Det bäres i ett svart band.

Vasa-Orden. Ordenstecknet är en Guld-Vase omgifven af ett Guldband, med påskrift: *Gustaf 3 Instiktare 1772.* Det bäres i grônt band.

Konung Carl XIII:s Orden. Ordenstecknet är ett i rôdt band hängande Rubin-korss, midtuti hvilket står Carl XIII:s Namn-Chiffer.

Sveriges

Sveriges Riks- och Landskaps-Vapen.

Sveriges Vapen är en fyrdelad sköld: i första och fjerde rummet är *Svea Rikes-Vapen*, 3 gyldene kronor i blått fält: i andra och tredje rummet *Götha Rikes Vapen*, ett krönt gyldene Lejon, med utspända klor och framräckt hufvud, springande åt höger öfver tre strömmar, äfven i blått fält: Hjertskölden utgöres af det regerande Konungahusets enskilda vapen.

Uplands Vapen: Ett gyldene Riksäple med gördel och kors, i rödt fält.

Södermanlands: En svart, mot höger upprätt gående Grip med utsträckta vingar, i guldfält.

Nerikes: Tvänne pilar i kors öfver hvarannan lagda, med fyra rosor rundtomkring, i rödt fält.

Vestmanlands: Tre brinnande Berg, i hvitt fält.

Dalarnes: Tvänne i kors lagde pilar, öfver hvilka är en gyldene krona, i rödt fält.

Östergöthlands: En Grip mellan fyra rosor, i rödt fält.

Smålands: Ett i silfverfält upprätt stående Lejon, som med framförterna håller en uppspänd båga.

Ölands: Tvänne Rågetter mellan några rosor, i himmelsblått fält.

Gottlands: Ett hvitt Lamm, bärande en Fana, med korstecknet, i rödt fält.

Vestergöthlands: Ett springande Lejon, med öfra delen förgyld, i svart fält, och nedra delen svart, i förgyldt fält, mellan tvänne Stjernor: den ena

under venstra framfoten, den andra bakom hufvudet.

Vermlands: En Örn, med usträckta vingar och fötter, i gyldene fält.

Dahlslands: En röd Oxe, i hvitt fält.

Bohus Läns: En Fästning med tvänne portar: vid den ena porten står ett Lejon, och vid den andra ett svärd, i hvitt fält.

Skånes: Ett Griphufvud, öfver hvilket är en gyldene Krona, i silfverfält.

Hallands: Ett försilfradt Lejon, stående på bakfötterna, med uträckt tunga och klufven svans, i blått fält.

Blekinges: Ett grönskande Träd, med Tre Kronor öfver hvarandra omkring stammen, i blått fält.

Helsinglands: En gyldene Bock, i svart fält.

Gestriklands: En Elg, omgifven af nio kulor, i silfverfält.

Medelpads: Tvänne silfver-strömmar, i hvardera en Lax, fältet ofvan och nedan blått, samt mellan strömmarna rödt.

Jämtlands: En Elg med en Falk på ryggen och en Varg för strupen, i himmelsblått fält.

Härjeådalens: Ett Smedstäd med en Tång och tvänne Hamrar.

Ångermanlands: Tre Laxar, i rödt fält.

Vesterbottens: En Ren, med höga horn, i blått fält.

Lapplands: En naken Vildman, med krona på hufvudet, omgjordad med ett bälte af Löf och på Axeln bärande en klubba, i rödt fält.

NORRIGES GEOGRAPHI.

Norriges Låge.

Norrige är beläget mellan 22° 15′ och 48° 45′ nordlig längd, samt 58° och 71° 11′ 40″ nordlig bredd. Det utsträcker sig ifrån Norr till sydvest, i en längd af 232½ Norrska, eller nära 155 Svenska mil, men är till bredden så olika, att den ombyter mellan högst 41⅓ mil och mindst 4⅗ mil. Landets areala innehåll, Öarne inberäknade, uptages till omkring 3096 Svenska qvadratmil.

På Norra sidan är Norrige omgifvet af Ishafvet, hvilket äfven sköljer den östra kusten. Först Ishafvet och sedan Nordsjön begränsa Norriges vestra kust, och den södra omgifves af Nordsjön och den derifrån åt öster inträngande viken *Kattegat*. På östra sidan hänger Norrige fast med Sverige, omkring hvilket det böjer sig ifrån söder till norr, intill dess det högt upp i norr möter det Ryska området. Norrige är således ett kustland på Norra och vestra sidorna om den Skandinaviska halfön.

Norriges beskaffenhet och yttre form.

Berg.

Af Bergsryggen *Kôhlen* är Helagsfjället den stora fjällknut, hvarifrån de öfriga förgreningarna åt flera väderstrek utgå. Hela Hufvudryggen skjuter här på norra sidan åt Nordost. Ju mera man nalkas norr, dess mera sänka sig fjällen, samt spridas i Finnmarken, så att deras sammanhang är mindre märkbart. På östra sidan åt Ryssland förlora sig bergen i sandåsar. Kôhlens mest norra och nordöstra bergsuddar äro vid Nordcap och vid Varangers fjord. I allmänhet sträcka sig, både på den norra och den vestra sidan om bergsryggen, bergen, utan sänkning, ända till hafvet, hvilket skär in mellan klipporna, som merendels brådstupa deröfver höja sig. Bland bergen i Norriges norra orter märker man *Nordkyn*, *Nordcap*, *Långevands fjäll* vid Alten, *Sulitjelma*, 5541 fot öfver hafvet, *Kunnen*, söder om Salten, samt *Alstahougs-klippor*, eller de 7 *Systrarna*, vid Helgeland, som till öfver 4000 fots högd lodrätt uppresa sig ur hafvet.

Ifrån Helagsfjällen går hufvudåsen åt söder till *Skrebofjäll*, hvarest den delar sig på ömse sidor om Fämunds-sjön, under åtskilliga namn, hämtade ifrån de deromkring liggande orternas, förenande sig slutligen med den bergsrygg, som nedskjuter till det södra Sverige. En sidoås utsträc-

ker sig åt vester, under namn af *Dofre fjäll*, som innehåller Norriges högsta berg, hvaribland *Snöhättan*, höjer sig 7620 Pariser-fot öfver hafvet. Dofre fjäll sträcker sig åt vester mot hafvet, och slutas med ett berg kalladt *Romdalshorn* vid en vik af Nordsjön; men en gren deraf, kallad med ett allmänt namn *Langfjäll*, löper åt söder, och slutas vid Norriges mest södra udde *Lindesnäs*. Sidogrenar utgå dels nordvest ifrån Dofre fjäll, dels sydvest ifrån Langfjäll, dels ock i söder och sydost, ifrån både Dofre och Langfjäll.

Dalar och Vattudrag.

I mån af de stora bergsryggarnas sträckning, falla vattnen i mycket olika väderstrek. Norr om Sverige rinna de i allmänhet åt Nordost, och åt Norr; på den vestra sidan om Köhlen, ofvanför Dofre fjäll, flyta de allmännast åt Norr och nordvest, och nedanför Dofre fjäll, åt sydvest, söder och sydost. Trakterna kring Helags och Dofre fjäll äro således de högsta i hela landet, hvarifrån det mer och mindre sluttar mot Hafvet. På hela norra och vestra sidorna intränger Hafvet, med en myckenhet vikar, djupt in i landet, hvarigenom utmed kusten bildas stora Skärgårdar. I landets norra del, der afståndet ifrån fjällryggen är ganska kort, äro dalarne mellan bergen mycket trånga, och på många ställen räcka bergen brådstupa ned i hafvet; men i den södra delen

vidgas dalarne, omkring de elfvar, som ifrån bergen falla mot Hafvet.

De hufvudsakliga vikar (på Norrska: *Fjordar*) som intränga i Norrige, äro, i den ordning de ifrån Norr till söder förekomma, följande:

Ifrån Ishafvet: *Varangers fjord*, som söder om Vardöehus intränger åt vester djupt in i landet: *Tana fjord*, *Laxe fjord*, *Porsanger fjord*, *Alter fjord*, *Quaranger fjord* och *Lyngen fjord*, som, omgifne af betydliga Skärgårdar, intränga ifrån Norr till Söder: *Ofoden fjord*, *Norra* och *södra Folden fjord*, *Vestfjorden* och *Saltensfjord*, som intränga ifrån vester åt sydost och öster.

Ifrån Nordsjön: *Ranenfjord*, *Trondhjems fjord*, *Romdals fjord*, *Stor fjord*, *Nord fjord*, *Sund fjord*, *Sogne fjord*, *Stavanger fjord*, *Hvardangers fjord* samt *Bukkefjord*, hvilka intränga åt öster och nordost. *Skeens Christiania fjord*, med en vik kallad *Drammens fjord*, och *Singel fjorden*, hvilka intränga ifrån söder till norr, och hvaribland den sistnämnde ligger utanför Svinesund, som skiljer Norrige ifrån Sverige.

Som Norrige i allmänhet är mera än Sverige beströdt med berg, äro dalarne derimellan mångfaldigare och trängre. I de norra trakterna äro dalarne utmärkt trånga, omgifne af branta bergmurar, mellan hvilka vattnen störta med höga fall, och mindre utrymme finnes till odling. På södra sidan utvidga de sig, men endast få sammanhängande fjällgrenar lemna mellan sig sådana flacka rymder,

som i Sverige, och midt på dessa rymder uppstå ofta enstaka fjäll och höga berg. Nästan alla af de större elfvar, som här nedanföre anföras, upptaga mindre strömmar, hvilka ifrån dessa berg nedstörta och i flera rigtningar genomskära landet. Elfvarne skola här uppgifvas i den ordning de förekomma ifrån Norr till Söder.

Pasvigs elf, härflyter ifrån *Indiager sjön*, belägen i den till Ryssland hörande Kemi Lappmark, flyter åt Nordost och faller ut i Ishafvet.

Tana elf, har sitt ursprung i Ryska Lappmarken, och kallas derföre i början Enara elf. Den rinner åt Norr och faller ut i Tana fjord.

Altens elf, rinner med höga fall mellan trånga berg norr åt, och faller ut i Altens fjord.

Namsen elf, flyter sydvest, och faller ut i Namsen fjord.

Åtskillige små strömmar samla vattnet i sjön *Snaasen*, hvilket sedermera afledes sydvest till Beilstad fjord, hvilken vidare sydvest faller ut i Trondhjems fjord.

Nea elf har sitt ursprung i Helagsfjällen ifrån *Nea sjön*, hvars vatten afledes både åt den östra och den vestra sidan. På vestra sidan samlas vattnet i *Sælbosjön*, hvars aflopp är norråt, *Nidelfven*, till Trondhjems fjord.

Guul elf, flyter nordvest ifrån Dofre fjäll uti Trondhjems fjord.

Örkel elf, åt norr, ifrån samma fjäll, uti samma fjord.

Lerdals elf, upprinner ifrån *Mösevattenet*, hvilket äfven å ömse sidor om fjället har aflopp, samt på den vestra, genom denna elf, faller ut i Sognefjord

Otteren elf, som i sin fortsättning kallas *Torrisdalls elf* flyter söder åt, och faller ut i Nordsjön vid Christiansand

Nid elf likaledes.

Louven elf, uppkommer öster om Hardangers fjäll, flyter å sydost, samt faller ut genom Grefskapet Laurvig i Nordsjön.

Ifrån det så kallade *Mösevattnet* flyter, på östra sidan *Beina elf* genom sjön *Sperillen*, upptager vattnet ifrån sjön *Rands fjord*, infaller derefter i sjön *Tyris fjord*, upptager, utom många mindre strömmar, *Hallingdals elf*, *Snarums elf*, samt *Sigdals elf*, och slutligen, under namn af *Drammens elf*, faller ut i Drammens fjord.

Söder om Dofre fjäll uppkommer *Lougen elf*, som löper åt sydost genom sjön *Mjösen*, får derefter namn af *Vormens elf*, och faller slutligen in i Glommen.

Glommens elf, begynner ifrån den nedanför Helagsfjällen belägna *Öresunds* sjön, upptager under sitt lopp åt söder många mindre elfvar, viker vid Kongsvinger åt vester, upptager derefter *Vormens elf* genomflyter sedan åt sydvest sjön *Öjaren*, och faller ut i Christiania fjorden.

Invid Hufvud-fjällryggen är den stora sjön *Fåmund* belägen. Den afledes genom en elf, som

först kallas *Fämunds elf*, derefter, inom Norrige, erhåller namn af *Tryssildals elf*, rinner sydost in i Sverige hvarest den under namn af *Clarelfven* genomflyter Vermland, och faller ut i sjön Venern.

Ifrån sjöarna *södra* och *norra Bullaren* inom Sverige kommer ett vattudrag, som, flytande åt norr på gränsen mellan Norrige och Sverige, får namn af Idde fjord, och vid Svinesund faller ut i Singelfjorden.

Norriges Indelning.

Genom Dofre fjäll och den gren deraf, som kallas Langfjäll, delas Norrige i tvänne delar, kallade *Nordan fjälls* och *Sunnan fjälls*. Norriges fördelning i landskap har varit tillfällig, i den mån landet blifvit bebygdt, eller anförare för sina flockar der upphäft sig till beherrskare. De fleste trakter bibehålla väl ännu dessa landskaps namn; men landet kan numera ej med något afseende derpå anses vara fördeladt, hvarföre ock dessa namn vid uppgiften om Norriges politiska fördelning skola anföras, allenast såsom en vägledning till studium af Norriges urkunder för de tider, då de allmänt voro gällande.

Norriges Statskunskap.

Luftstrek.

Norriges luftstrek är af mycket olika beskaffenhet, i följe af landets långa sträckning mellan

norr och söder. Ofvanför Polcirkeln vid Salten är climatet mycket hårdare, än på den motsvarande östra sidan af den Skandinaviska halfön. Landets högd öfver Hafvet, enär fjällen der merendels sträcka sig fram till vattnet, synes härtill vara orsaken; likväl är kölden under samma polhögd här mycket lindrigare, än på den venstra sidan om norra ishafvet, så att då isen vid Grönlands östra kust träffas redan under 65 graders bredd, begynner den ej vid Norriges, förr än ofvanför den 80:de graden. Vid 70 graders bredd upphör allt åkerbruk. Nedanför Polcirkeln är i afseende på Norrige förhållandet så vida skiljaktigt, att frost och snö på den vestra kusten äro mera sällsynta än på den östra, der kölden oftast är stark och ren.

Fruktbarhet.

Den södra delen af Norrige frambringar samma trädslag, som i allmänhet den Skandinaviska Halföns sydligaste trakter. De trifvas dock här längre i norr, än på den östra sidan, så att Eken växer ända till Trondhjem, och man lyckas att der uppdraga fruktträd. Högre upp aftynar naturen. Träden blifva låga och glesa: Granen upphör först att växa, och slutligen sjelfva tallen: endast låga och blekbladiga björkar betäcka fälten, och marken höljes med Renmossa. Deremot i den mån man uppstiger åt norr, ökas ymnigheten af Fisk och Villebråd.

Befolkning.

Ifrån urminnes tid har Norrige sannolikt blifvit likasom Sverige befolkadt. I de nordligaste trakterna bo Lappar och Finnar, här utmärkte genom det gemensamma namnet Finnar. Desse Finnar äro af tvänne slag, neml. *Sjöfinnar* och *Fjällfinnar*. De förre äro Fiskare, de sednare valla såsom Nomader sina Renhjordar. Under Konung Carl 12:s tid invandrade här Finnar, som anlade åkerbruk, och Norrska slägter hafva äfven der bosatt sig. Likheten både i språk och lynne bestyrker traditionens uppgift, att Norrige erhållit hufvudstammen af sina innebyggare, om icke ifrån Sverige, dock af samma stam, som de, hvilka besitta Sverige. Genom bosättningar på kusterna har Norrige tid efter annan emottagit colonister, dock mest ifrån de i Norra Oceanen belägna öar.

Om Norrmännens lynne kan detsamma sägas, som om Sveriges inbyggares. De olikheter deri kunna uptäckas, härflyta mest af den olika odling, som träffas, föranledd dels genom politiska omständigheter, dels genom olikheten i lefnadssätt.

I Norrige talas tvänne Hufvudspråk: Norrska och Finska (troligen här det samma som Lappska).

Landet är, i följe af dess beskaffenhet, till en märkligt olika grad bebodt; så att då trakter finnas, hvarest på Qvadratmilen 1600, 1500 till 1000 menniskor räknas, finnas åter andra, som på sam-

ma rymd knappast hysa 50. Det nordliga Norrige uppgifves hysa 100,000 inbyggare, och det sydliga 840,000, i följe hvaraf landets hela folkmängd skulle utgöra 940,000 menniskor.

Producter och Näringar.

Genom åkerbruket frambringas i Norrige isynnerhet Korn och Hafra, hvilket der på flera orter växer vildt: äfven något Råg och Hvete, men af intet bland dessa Spannmåls-slag ännu så mycket, som landet behöfver. Åkerbruket drifves dock med mycken flit och omsorg, och i allmänhet beräknar man, att rågen bär ända till tolfte kornet. Och det anses för afgjordt, att spannmåls-tillgången, genom en utvidgad och förbättrad odling, så ansenligt skall kunna ökas, att behofvet inom landet skall kunna frambringas. Årter och Potatoes odlas väl, men ännu icke på långt när till den myckenhet, som vore möjlig. Af växtrikets vilda alster finnas i Norrige en myckenhet dels medicinal-växter, dels färgväxter, och välsmakande bärslag i öfverflöd.

Genom Boskapsskötseln frambringas i ymnighet goda Hästar, Oxar, Kor och Får, i synnerhet på Öarna, äfven Getter och Svin, fastän Svin-afveln icke ännu är så högt drifven, som den kunde. Af villebråd finnes i största ymnighet Harar, Hjortar, Rådjur, Elgar, Renar, Räfvar af-

många slag, Ekorrar, Hermeliner, Uttrar, Bäfrar, Lodjur, Vargar och Björnar, hvarigenom inbyggarena dels vinna födämnen, dels en rik tillgång på goda pelsverk: af vild fogel erhålles Ripor, Hjerpar, Orrar, Vildgäss, Vildänder, Sjömäsar, Svanor, Eiderfoglar, m. m. och samlandet af dem och fjäder utgör en riktande näring.

Fisket kan anses för en af Norriges hufvudnäringar. I synnerhet på hela den vestra kusten. Tillgången är öfverflödig på Hvalfisk, Hay, och många slags Roffiskar, Torsk, Heljeflundror, Långor, Gråsidor, Lax, Sill, Makrill, och en mängd öfriga fiskslag, som trifvas dels i salt, dels i sött vatten. Trankokerier och andra verk till Fiskvarors beredande finnas i myckenhet.

I allmänhet bör märkas, att åkerbruket mest idkas i de södra delarna af landet, der dalarne mellan bergen äro mera vidsträckte. I trakterna kring bergsryggarna är åkerbruket mindre lönande. På den vestra kusten, der bergen sträcka sig nära intill Hafvet, mindskas utrymmet för åkerbruket, hvilket dock, i förening med boskapsskötseln, med fördel idkas ända upp till Salten i Nordlanden. I Finnmarken, som bebos af Lappar, äro, lika som i de Norra ländernas skogstrakter, boskaps-skötseln och jagten hufvudnäringar, äfven som fisket i allmänhet på hela den vestra kusten.

Af mineralier finnas här Guld, fast i obetydlig mängd, Silfver och silfverhalltigt Bly, Koppar och

Jern i myckenhet, Salt, Svafvel, Alun, Kobolt, och åtskilliga jordarter tjenliga till färgning, Marmor af många slag, Granit, Sandsten, Talk, Magnet, Kristaller, och åtskilliga så kallade ädla stenarter, såsom Jaspis, Granater, Ametister, Carniolet m. fl.

Skogarnes afkastning är ganska betydlig, dock egentligen inskränkt till länderna nedanför Polcirkeln. Timret flottas utför elfvarna, vid hvilka en myckenhet goda sågverk finnas anlagda. Tjära och Beck tillverkas och exporteras, äfvensom Pottaska.

Fabriker och Manufakturverk, föranledda af af landets tillgång af råvaror, finnas i Norrige anlagda. Manufacturerandet af utländska rudimaterier är icke högt drifvet. Tillverkningen af Linne- och Ylle fabrikater till husbehof verkställes genom den husliga idogheten, som i afseende så väl på fliten, som på skickligheten, är ganska stor och i landet allmänt spridd.

Norriges läge är för handeln ganska fördelaktigt. Den vidsträckta sjökusten har många goda hamnar, landets tillgång på materialier befordrar skeppsbyggeriet, och Skärgården är rik på godt Sjöfolk. De vigtigaste utförsel- varor äro: Koppar, Jern Trädvavaror, Skinn och Pelsverk, Fisk, Tran, Tjära, Dun och Fjäder, samt Victualier. Inkommande varor äro i synnerhet: Spannmål, Vin, Franskt Brännvin, Salt, Lin, Hampa, Specerier, Manufacturva-

ror, samt Indiska producter. Den inrikes Handeln är obehindrad, både på landet och i städerna.

Styrelse.

Värdighet.

Norrige är ett fritt och sjelfständigt KonungaRike, som ej kan delas och afhändas, förenadt med Sverige under en Konung.

Grundlag.

Norrige äger egentligen allenast en GrundLag, neml. KonungaRiket Norriges Grundlag, gifven af Riksförsamlingen i Eidsvold den 17 Maji 1814, samt, i anledning af Norriges och Sveriges förening, närmare bestämd på Norriges utomordentliga StorThing i Christiania den 4 November 1814. Med samma kraft som Grundlag är, under den 6 Aug. 1815, upprättad en RiksAkt, till bestämmande af de genom Föreningen mellan Sverige och Norrige uppkomma constitutionella förhållanden.

Norriges Regeringsform är inskränkt och ärftligen Monarkisk. Statens Religion är den Evangeliskt Lutherska. Jesuiter och Munkordnar tålas ej, och Judar äro uteslutne ifrån inträde i riket. RiksGrundlagens föreskrifter rörande Rikets grundförfattningar förekomma i följande ordning.

1:o Om utöfvande magten, Konungen och det Kungliga Huset.

Den utöfvande magten är hos Konungen. Hans person är helig: ansvarigheten åligger hans Råd. Thronföljden är rätt nedstigande och agnatisk, lika med den som i Sveriges Succesions-Ordning är bestämd. Konung är myndig vid 18 års ålder. Konungs Kröning sker i Trondhjems Dom-Kyrka. Konungen utnämner sjelf StatsRåd af Norrska Medborgare, bestående af en StatsMinister och 7 Stats-Råd, kan förordna en ViceKonung öfver Norrige, eller en Ståthållare. Blott Kron-Prinsen eller hans äldste son kan vara Vice-Konung. Till Ståthållare kan nämnas antingen en Norrman eller en Svensk. Hos Konungen, då han vistas i Sverige, förblifva alltid den Norrske Stats-Ministern och tvänne Stats-Råd. De öfriga StatsRåden qvarblifva i Norrige hos Vice-Konungen, eller Ståthållaren. Målen föredragas hos Konungen af StatsMinistern, som ansvarar för Expeditionernas enlighet med Konungens beslut. Konungen förordnar om all offentlig Kyrko- och Gudstjenst. Konungen kan gifva och upphäfva alla Hushålls- och Police-författningar, och hans påbud, som måste vara enliga med Grundlagen, gälla provisoriskt till nästa StorThing. Konungen indrifver de skatter StorThinget pålägger, vakar öfver förvaltningen af Statens egendom, utöfvar benådningsrätten, tillsätter, efter StatsRådets hörande,

alla

alla civila, andeliga och militära ämbeten, kan afsätta ifrån vissa förtroendes-sysslor, utdela Riddare-Ordnar, förordna om sin Hofstat efter godtfinnande, äger högsta befälet öfver Rikets Krigsmagt till lands och sjös enligt bestämda grunder för tropparnes användande, äger rätt att begynna krig, sluta fred, ingå och upphäfva förbund, affärda och emottaga Sändebud. StatsRådets befattning är inrättad i likhet med det Svenska StatsRådets.

2:o Om Medborgare-rätt och den Lagstiftande Magten.

Folket utöfvar Lagstiftande magten vid Stor-Thinget, som består af tvänne afdelningar: ett Lag-Thing, och ett Odels-Thing. Rättighet att välja Stor-Things-Ledamöter äga alla Norrska medborgare, som fyllt 25 år och i 5 år varit bosatte i landet, äro eller varit ämbetsmän, på landet äga, eller längre tid än fem år besutit matriculerad egendom, äro Statsborgare, eller i Stad och Köping äga gård eller grund, hvars värde i det mindsta uppgår till 300 Riksbanco daler. Rösträttighet inställes för den, som inför rätta är tilltalad för brott, som är omyndig förklarad, som upplåtit sin egendom till Borgenärer, ända tills dessa erhållit full betalning, så vida ej cessionen tillkommit genom bevislig olycka; rösträttighet förlorar den, som är dömd till Tukthus, slafveri eller vanhederligt straff, som träder i främmande magts tjenst utan Regeringens

bifall, som förvärfvat borgarerätt i främmande stat, som är öfverbevisad att hafva köpt röster, sålt sin egen, eller röstat i flera än en valförsamling. Valsättet är bestämdt föreskrifvet. Ingen kan väljas till representant, som ej fyllt 30 år och 10 år vistats inom Riket. Representanternas antal bör ej vara mindre än 75, och ej större än 100. Desse Representanter utgöra Konungariket Norriges StorThing. StorThinget samlas hvart tredje år till lagtima Thing. Konungen kan, enär han för godt finner, sammankalla urtima StorThing, hvilket han likaledes efter behag kan upplösa. De valde representanterne behålla sin rätt i trenne år, antingen lagtima eller urtima Thing under tiden infaller. StorThing kan ej hållas, med mindre 2 tredjedelar af representanterna äro närvarande. Det kan ej öfverlägga i Konungens närvaro. En fjerdedel af medlemmarna, utsedde genom val, utgöra LagThinget, de öfrige trefjerdedelarne Odels - Thinget. Stor Thinget tillkommer: att gifva och upphäfva Lagar, att pålägga Skatter, Afgifter, Tull och andra offentliga utlagor, som dock ej gälla längre än till den 1 Julii det år, då ett nytt lagtima StorThing är samladt, så vida de ej af detta uttryckligen förnyas; att öppna lån på Rikets credit; att till Statsutgifterna bevilja penningesummor; att bestämma, huru mycket årligen skall betalas till Konungens och Vice Konungens Hofstat, och att fastställa den Kongliga Famillens apanage, som dock ic-

ke får bestå i fast egendom; att låta sig föreläggas den i Norrige varande Regeringens protocoller, alla offentliga handlingar och documenter (egentligen militära commandomål undantagna) samt verifierade afskrifter eller extracter af de inför Konungen, i den Norrska StatsMinisterns och de i Sverige varande tvänne Norrska StatsRåds närvaro, förda Protocoller, eller der ingifna offentliga Handlingar; att låta sig meddela de förbund och tractater, Konungen å Statens vägnar med främmande magter ingått, hemliga artiklar undantagna, hvilka likväl ej må strida mot de offentliga; att i Stats-affairer infór sig fordra till svaromål en och hvar, utom den Kongliga familjen; gällande likväl icke detta undantag för de Kongliga Prinsarna, så vida de bekläda andra ämbeten än ViceKonungens; att revidera interims- gage- och pensions- listor, och dervid göra de förändringar, som nödige finnas; att utnämna fem Revisorer, som årligen skola genomse Statens räkenskaper, och Utdrag af de samma genom trycket utgifva; att naturalisera främlingar. Hvarje lag-förslag föredrages först OdelsThinget, och om det deraf antages, pröfvas af LagThinget, som antingen bifaller eller förkastar detsamma. I det sednare fallet återremitteras förslaget med anmärkningar till OdelsThinget, som antingen låter förslaget hvila, eller återsänder det till LagThinget med eller utan förändring. När ett förslag ifrån OdelsTinget tvänne gånger varit LagThinget förelagdt, och derifrån andra gången remitteras

med afslag, träder hela StorThinget tillsammans, och med två tredjedelar af dess röster afgör förslaget. Ett sådant fattadt beslut öfverlemnas till Konungens sanction. Om Konungen densamma beviljar, gäller det såsom lag; i vidrigt fall återsändes det till StorThinget. Skulle det af trenne på hvarandra följande StorThing antagas, gäller det såsom lag, utan Konungens sanction. — StorThinget kan vara samladt i tre månader, men ej längre, utan Konungens tillåtelse. Alla lagar utfärdas på Norrska språket. Till de författningar, som röra StorThingets enskilda åtgärder, fordras ej Konungens sanction. StorThinget kan inhämta Högsta Domstolens betänkande rörande juridiska ämnen. StorThingets sammankomster hållas för öppna dörrar, utom när det sjelft annorlunda besluter. Den som störer StorThingets frihet och säkerhet gör sig skyldig till förräderi emot Fäderneslandet.

3:o Om den Lagskipande Magten.

LagThingets ledamöter i förening med Högsta Rätten utgöra en RiksRätt, som i första och sista instancen kan ställa till ansvar ledamöter af StatsRådet och Högsta Rätten, och bedöma förbrytelser mot StorThingets Ledamöter. I andra mål dömmer Högsta Rätten i sista instancen. Den utgöres af 1 Justitiarius och 6 Ledamöter, hvartill i KrigsRättsmål adjungeras tvänne högre Officerare.

4:o Allmänna Stadganden.

Dessa innehålla vilkoren för Åmbetens tillsättande,

vissa stadgar till den personliga säkerhetens, tryckfrihetens, besittningsrättens och näringsfrihetens bevarande, om penninge-verkets förvaltning, och om sättet huru ändring i Grundlagen må kunna verkställas.

RiksActen är en af Konungen, Sveriges Ständer och Norriges StorThing inbördes afgifven försäkran, hvarigenom bägge rikenas constitutionella förhållanden sins emellan bestämmas. Deri stadgas sålunda bägge rikenas förening, Succesions-Ordningen, huru förhållas bör, när Konunga-ätten utslocknat, och bägge rikenas representanter till Konunga- eller Thronföljare-val böra sammanträda, huru regeringen skall skötas, när Konung är omyndig, och huru Förmyndare skall tillsättas, samt huru förfaras bör vid alla de tillfällen, då, enligt Sveriges och Norriges Grundlagar, Rikets styrelse af bägge rikenas StatsRåder skall föras.

Allmän Lag.

För Civil- och Criminal-lagskipningen gäller Norriges Lag, utgifven år 1687, och införd genom Kongl. Förordningen af den 14 April 1688, jemte tid efter annan deröfver faställda förklaringar. Norriges Kyrko-Ritual, som redan år 1685 utgafs, infördes genom samma Förordning.

Verkställande Magt.

Konungen utöfvar ensam den verkställande mag-

ten, och näst honom och i hans namn Norriges StatsRåd, hvars pligter, rättigheter och ansvarighet för öfrigt likna det Svenska StatsRådets. Förvaltningen af de allmänna ärenderna är fördelad mellan 7 så kallade Departementer, neml. 1:o Departementet för Kyrko-Ärenderna och allmänna undervisningsverket. 2:o För Justitiæ-Ärenderna. 3:o För Police-Ärenderna. 4:o För Cameral- och Oeconomie-Ärenderna. 5:o För Finance-Handel- och Tullväsendet. 6:o För Landarméen, och 7:o För Sjöväsendet.

Konungens RiksStåthållare residerar i Christiania, hvarest äfven StorThinget samlas.

I Juridiska mål dömmer Högsta Rätten i sista instancen, och äger derifrån intet vad rum.

Näst Konungen utöfva 4 Stifts-Amtmän den verkställande magten, i alla verdsliga, Ecclesiastika, Justitiæ- och Cameral-mål. Norrige har 4 StiftsÖfverrätter, hvari Stifts-Amtmännen, utan votum, föra ordet, hvilka residera en i hvart Stifts hufvudstad, bestående hvardera af en Justitiarius och tvänne Assesorer, och hvilka äga att dömma i den andra instancen, utan att det mindsta befatta sig med den verkställande magten. Härtill må äfven räknas de i Grefskapen befintlige tvänne Öfver-Birke-Rätter.

Stiften äro indelade i Amt, inom hvilka Amtmännen hafva befattning med Cameralverket. Amten äro fördelade i Fögderier, under uppsigt af Fogdar.

Norriges fördelning, Städer och märkvärdiga orter.

Norrige är fördeladt i fyra Stift, neml. *Aggershuus Stift*, *Christiansands Stift*, *Bergenhuus Stift* och *Trondhjems Stift*. I Ecclesiastikt afseende utgör Nordlanden ett särskildt Stift, under en egen Biskop, men det är i afseende på den verldsliga styrelsen hörande under Trondhjems Stift.

Aggershuus Stift innefattar, utom flera mindre Landskap, såsom Land, Husum, o. s. v. de större och märkvärdiga Landskapen Guldbrands-dalen, Hedemarken, Österdalen, Valders, Hallingdalen, Ringerike, Toten och Hadeland, Follviig, Romerigerne, Smaalenen, Nedra Tellemarken, samt Grefskapen Jarlsberg och Laurvig.

Detta Stift är indeladt i 6 Amt och 16 Fögderier, neml. a) *Aggershuus Amt*, omfattande *Aggers* och *Follviigs*, *Nedra Romeriges* och *Öfra Romeriges* Fögderier. b.) *Smaalenens Amt*, innefattande *Mosse*, *Onsöe*, *Tunöe*, *Aabygde* och *Hvalöes* Fögderi, *Rackestads*, *Heggens* och *Frölands* Fögderi, samt *Idde* och *Markers* Fögderi. c) *Hedemarkens Amt*, omfattande *Hedemarkens*, *Solöer* och *Oudalens*, samt *Österdalens* Fögderier. d) *Christianias Amt*, omfattande *Totens* och *Hadelands*, *Valders* och *Biri*, samt *Guldbrandsdalens* Fögderier. e) *Buskeruds Amt*, innefattande Hallingdals och Ringeri-

kes, *Nummedals* och *Sandsvårds*, *Eger*, *Lier* och *Buskeruds* Fögderier. f) *Bradsbergs Amt*, omfattande det i Christiansands Stift belägna *Öfra Tellemarken*, *Nedra Tellemarken*, samt Grefskapen *Jarlsberg* och *Laurvig*, hvilka egentligen stå under sin egen StiftsGrefves jurisdiction.

Följande Öar höra under detta Stift. *Hvalöarne* vester om Smaalenen, *Hanköe*, *Rouöe*, *Bastöe* och *Haaöe*, i Christiania fjorden, *Langöe* och *Björnöe* vid Drams fjord, *Bolleröarne*, *Notteröe*, *Tjörnöe* vid Tönsbergs fjord, *Jomfrueland*, *Odderöe*, *Braatöe*, *Krageröe*, utanför Nedra Tellemarken.

Städer.

Christiania, den Norrska Regeringens säte, belägen vid Christiania fjorden. Litet nedanföre låg fordom den redan år 1060 anlagda staden *Opsloe*, men sedan den afbrändes, anlades Christiania år 1624 af Konung Christian 4, nedom Fästningen Aggershuus. Det fordna Opsloe, nu mera kalladt den gamla staden, utgör en af Christianias förstäder, hvarest Stiftets Biskop residerar. Folkmängden, som vid sista beräkningen år 1801 besteg sig till 9699 personer, anses för det närvarande, förstäderna inberäknade, utgöra omkring 14000 menniskor. Här finnes ett Universitet, en lärd Skola, en Land Militaire-Cadet-Academie, och flera offentliga inrättningar.

Moss, på östra sidan om Christiania fjorden,

vid Mosse elfs utlopp. Der finnas ganska betydliga Jern-Manufactur-verk och Sågverk. Bruksfolket oberäknadt, stiger antalet at stadens invånare till omkring 1400 personer.

Fredriksstad, en befästad Stapelstad vid Glommens utlopp, anlagd af Konung Fredrik 2 år 1567, i stället för den uppbrända gamla Staden *Sarpsborg*. Dess folkmängd stiger knappt till 1800 personer.

Fredrikshall, en Stapelstad vid Tistedals elfvens utlopp i Svinesund, med nära 3300 invånare. Den är skyddad af Bergfästningen *Friedrichsteen*, med de trenne dertill hörande Fästnings-verk. Dess handel och manufacturer äro betydliga.

Drammen, vid Drammens fjord, är ett gemensamt namn för trenne mindre städer: *Bragernås*, *Strömsöe* och *Tangen*, hvilka tillsammans hafva omkring 10,000 invånare. Här finnes en säker och beqväm hamn, hvarifrån en ganska betydlig utskeppning göres af trädvaror, i synnerhet af bjelkar. Staden har åtskilliga goda fabriker.

Holmstrand, i Grefskapet Jarlsberg, på vestra sidan af Christiania fjorden, med omkring 900 innevånare. Staden utskeppar trädvirke och tjära. I trakten häromkring finnas betydliga marmorbrott.

Tönsberg, den äldsta stad i Norrige, belägen i Grefskapet Jarlsberg, har omkring 1600 invånare, drifver skeppsbyggeri och betydlig handel. I dess grannskap låg fordom det af K. Christian 2 ödelag-

da Slottet *Tönsbergshuus*, och nu Slottet *Jarlsberg* samt Saltverket *Vallöe*.

Laurvig, i Grefskapet Laurvig, har något öfver 1200 innevånare, som drifva handel med jern- och trädvaror. I trakten deromkring ligga betydliga Jern-Manufactur-verk. Nära en mil derifrån ligger en liten Fästning, *Fredriksvärn* kallad, som har en hamn för den Norrska flottan.

*Krager*ö, vid Nordsjön, i Nedra Tellemarken, har omkring 1800 invånare, en god hamn, ett Skeppshvarf, och drifver förmånlig handel med trädvaror.

Skeen, äfven belägen i Nedra Tellemarken, räknar 1800 invånare. Derunder lyda lastage-platserne *Brevig*, *Langesund* och *Porsgrund*, med tillsamman omkring 3000 invånare, som idka Skeppsbyggeri och handel.

Kongsberg, en bergsstad, en half mil ifrån Kongsbergs Silfververk, som anses hafva 6800 invånare. I dess grannskap ligger äfven *Modums* Koboltverk.

Kongsvinger, en bergfästning vid Glommen.

Bland märkvärdiga orter må här äfven nämnas Eidsvold, ett Jernbruk, beläget i Öfra Romerige, hvarest Norriges nuvarande Grundlag först antogs af Riksförsamlingen år 1814.

Christiansands Stift, (som fordom kallades Stavangers) innefattar Landskapen Öfra Tellemarken,

Raaböjgdelaget, Lister och Mandal, Nedenäs, Jeddern, Dalerne och Ryfylke. Det är fördeladt i tre Amt, samt 7 Fögderier, neml. a) *Nedenäs Amt*, omfattande Nedenäs och Raaböjgdelagets Fögderier, b) *Listers och Mandals Amt*, omfattande Listers och Mandals Fögderier. c) *Stavangers Amt*, omfattande Jedderns, Dalernes och Ryfylke Fögderier.

Följande öar höra under detta Stift: *Boröe*, *Tverdalsöe*, *Flagstadöe*, *Mollöe*, *Hitteröe*, *Egeröe*, *Hvidingsöe*, *Mosteröe*, *Rannissöe*, *Findöe*, *Stjernöer*, *StorBuken* och *Karmöe*.

Städer.

Christiansand, en befästad sjöstad, vid Torrisdals-elfvens utlopp i Nordsjön, som anses hafva 5000 invånare, och idkar Skeppsbyggeri, samt en, i synnerhet i krigstider, betydlig handel. Den har en säker hamn, försvarad af Fästningen Christiansholm.

Arendal, har omkring 1700 invånare, betydliga Skeppsbyggerier, och drifver handel med jern- och trädvaror. Derunder hör lastageplatsen *Lillesund*.

Grimstad, en liten sjöstad.

Öster Risöe, har en god hamn och omkring 1300 invånare. Dess näringar äro fiske och handel. Lastageplatsen *Tvedestrand* lyder derunder.

Mandal, vid Mandalselfvens utlopp i Nordsjön, med hamnen *Kleven*, drifver handel med trädvaror, lax och hummer. Der räknas omkring 3200 Invånare.

Farsund, vid Nordsjön, har 600 invånare, hvil-

kas förnämsta näringsfång är fiske. Derunder höra hamnarne *Egvåg*, *Lushavn*, och *Thorshavn*.

Fleckefjord, med 700 invånare, som drifva lika näringar med Farsunds. Derunder lyder lastageplatsen Eggersund, som har 700 invånare.

Stavanger, en af Norriges äldsta städer. Den har omkring 2400 invånare. Dess hamn är god, och handeln, i förhållande till stadens storlek, betydlig.

Bergenhuus Stift innefattar landskapen *Sundhordlån*, *Nordhordlån*, *Yttre och Inre Sogn*, *Sundfjord* och *Nordfjord*, *Hardanger* och *Vos*, samt Baroniet *Rosendahl*. Det är fördeladt i 2 Amt och 4 Fögderier, neml. a) *Södra Bergenhuus Amt*, omfattande Sundhordläns och Hardangers, samt Nordhordläns och Vos Fögderier. б.) *Norra Bergenhuus Amt*, omfattande Yttre och Inre Sogns, samt Nordfjords och Sundfjords Fögderier.

Under detta Stift höra följande öar: *Fjärtoftöe*, *Flemsöe*, *Haramsöe*, *Lepsöe*, *Vigeröe*, *Sulöe*, *Hareidland*, *Gursköe*, *Vaagsöe*, *Bremangerland*, *Hatteöe*, *Indre* och *Yttre Sulen*, *Fosenöe*, *Radöe*, *Halsenöe*, *Asköe*, *Sartoröe*, *Hofteren*, *Rixteren*, *Tysnäsöe*, *Storöe*, *Halsnöe*, *Mosteröe* och *Bommelöe*.

Stad.

Bergen, belägen vid en vik af Nordsjön, kallad Bergens Wong, i en dal omgifven af sju höga berg.

Dess hamn är försvarad af Fästningsverken Christiansholm, Sverrisborg, Communen och slottet Bergenhuus, samt batterierna på Nordnäs och Fredriksberg. Staden anlades 1070 af Konung *Olof Kyrre*, och skall i fordna dagar hafva varit större och folkrikare. Den har undergått 7 totala eldsvådor. Dess folkmängd räknas till något öfver 18000 menniskor. Bergen drifver en ganska betydlig handel, förnämligast med Fiskvaror.

Trondhjems Stift innefattar, utom några mindre, de betydligare Landskapen *Nummedalen*, *Inderöe*, *Fosen*, *Stördalen*, *Strinden* och *Sälbodalen*, *Örke* och *Guuledalen*, *Nordmöer*, *Romsdalen*, samt *Nordlanden* och *Finnmarken*. Nordlanden består af flera så kallade Bygder och de tvänne fruktbara districterna Salten och Helgeland. Finnmarken indelas i det egentliga Finnmarken och Lappland, åtskilda genom benämningarna Östra och Vestra Finnmarken. Trondhjems Stift är fördeladt i fem Amt och 13 Fögderier: neml. a) *Romsdals Amt*, omfattande Romsdals, Sundmöers och Nordmöers Fögderier. b) *Södra Trondhjems Amt*, omfattande Örke och Guuledals, Strindens och Sälbo, samt Fosens Fögderier. c) Norra *Trondhjems Amt*, omfattande Stör- och Värdals, Inderöens och Nummedals Fögderier. d) *Nordlandens Amt*, omfattande Helgelands, Saltens, Loffodens, Westeraalens och Andenäs Fög-

derier. e) *Finnmarkens Amt*, omfattande Tromsens och Seniens, samt Finnmarkens Fögderier.

Under detta Stift höra följande öar:

Loppen, *Silden*, *Stjernöe*, *Soröe*, *Qualsöe*, *Ma. geröe*, *Arenöe*, *Vanen*, *Ringvardsöe*, *Tromsöe*, *Hvalöe*, *Senien*, *Andöe*, *Hindöe*, *Langöe*, *Öst-waagen*, *Vest-waagen*, *Flagstadöe*, *Moskenesöe*, *Mosken*, (mellan hvilka bägge sistnämnde den ryktbara vattuhvirfveln *Malström* är belägen), *Våröe*, *Röstöe*, *Trånen*, *Melöe*, *Rodöe*, *Luröe*, *Dönnaöe*, *Alstenöe*, *Tiotöe*, *Vegenöe*, *Leköe*, *Indre* och *Yttre Vigten*, *Gi-öe*, *Otteröe*, *Fröyen*, *Dolmöe*, *Hitteren*, *Smölen*, *Skarsöe*, *Ertvaagöe*, *Tusteren*, *Indlandet*, *Nordlandet*, *Kirklandet*, *Fredöe*, *Averöe*, *Aggeröe* och *Haröe*.

Städer.

Trondhjem, fordom *Nidaros*, belägen vid Nidelfvens utlopp i Trondhjems-fjorden. Denna stad, anlagd af Konung Olof Tryggvason, har varit många Norrska Konungars residens. Den är befästad genom fästningsverken Chistiansfeld, Möllenberg, Christiansten och Munkholmen. Efter en af Konung Olof den Helige byggd, ofantligt stor Domkyrka, återstår nu allenast Choret och det östra Korset, som ett minnesmärke af dess fordna storhet. Det Kongl. Norrska Vetenskaps-Sällskapet har här sitt säte. Staden anses hysa omkring 9,000 invånare, som nära sig af handel, sjöfart och

handtverkerier. Den utförer koppar, bräder, timmer, sill, fisk, tran, tjära, skinnvaror och qvarnstenar.

Christiansund belägen på uddarna af trenne öar, kallade Indlandet, Kirklandet och Nordlandet. Invånarnes antal räknas till omkring 1700. Staden har en rymlig hamn och drifver förmånlig sjöfart och handel med fisk, trädvaror och tjära.

Molde, belägen vid Romsdalsfjord, har allenast 800 Invånare, och drifver handel med träd- och fisk-varor samt victualier. Den har en säker och god hamn.

Röraas, en bergsstad, med omkring 3000 invånare. Derinvid ligger Norriges vigtigaste koppargrufva, som drifves af ett bolag.

Bodöe, på en ö utanför Saltens district, förut lastageplats, men enligt ett 1816 fattadt beslut försedd med Stadsprivilegier.

Tromsöe, en köping, belägen på en holme i sundet mellan öarna Tromsöe och Hvalöe.

Hammerfest, en köping, belägen på Hvalöen, och *Vardöe*, försvarad af *Vardöehuus* fästning. Dessa köpingar drifva handel med fiskvaror, tran, eiderdun och skinnvaror.

Religionens och Kyrkans vård är anförtrodd åt 5 Biskopar. Aggershuus, Christiansands och Bergens

gens Stift, hafva hvart sin Biskop, men Trondhjems Stift är fördeladt mellan tvänne, då Nordlanden och Finnmarken stå under en egen Biskops öfverinseende. Dessa Biskops-Stift äro underdelade i Prosterier, sålunda:

I Aggershuus Stift .	18	Prosterier.
Christiansands Stift .	10.	—
Bergens . .	8.	—
Trondhjems . .	8.	—
Nordlandens och Finnmarkens . .	6.	—
Tillsammans	50	Prosterier.

Allmänna Låroverk och anstalter till Vetenskapernas befordrande.

Norrige har ett i Christiania nyligen anlagdt Universitet. I hvarje Stift-stad finnes en lärd Skola, dessutom en lärd Skola i Drammen, en Real-Skola i Trondhjem, samt i alla städer en Skola för allmänna undervisningen, och i hvar Kyrksocken en Skolmästare, som undervisar i Christendomen.

I Christiania är en Militaire-Academie för Kongl. Land-Cadet-Corpsen, i Kongsberg ett Bergs-Seminarium, och i Bergen ett Seminarium till ungdomens undervisning, samt en Navigations-Skola.

I Christiania är inrättad en Militär-Academi för Kongl. Landt-Cadett-Corpsen, i Kongsberg ett Bergs-Seminarium, och i Bergen ett Seminarium till Ungdomens undervisning, samt en Navigations-Skola.

I Christiania finnas flera offentliga Bibliothek, och i Bergen ett.

Ett lärdt samfund, kalladt *Kongl. Vetenskaps-Sällskapet*, finnes i Trondhjem. Ett annat, kalladt *Sällskapet för Norriges väl*, har till föremål att befordra Åkerbruk, Industri och Näringar i allmänhet.

Den Juridiska Lagskipningen.

Den allmänna Lagskipningen är i Städerna, med få undantag, anförtrodd åt Byefogden. På landet förrättas den af så kallade Sörenskrifvare, som inom vissa bestämda Tingslaug, biträdde af 4 Laugrättsmän, hvilka såsom vittnen öfvervara rättegången, afdöma alla civila och criminela mål. I vissa bestämda fall sitta med Domarena 4 Meddomsmän, hvilka äfven äga rösträttighet. Under Sörenskrifvaren lyder Länsmannen. I alla orter finnas Förliknings-Commissarier, hvilkas pligt det är att medla mellan stridande parter; och kan ingen enskild rättegång vid Ting göras anhängig, innan den hos en Förliknings-Commission varit pröfvad, och försök gjordt att densamma genom förlikning nedlägga.

I Kongsberg finnes ett Öfver-Bergsamt, och Bergs-städerna hafva hvar sitt Bergsamt, som utöfva Jurisdictionen öfver Bergslagerna.

Till uppsigten öfver vägarnes vidmagthållande i Norrige äro tillförordnade 3 General-Vägmästare och 7 Vägmästare.

Tullväsendet förvaltas vid Tullkamrarna under uppsigt af Tull-Inspectorer, biträdde af Tull-Casseurer och annan underbetjening.

Försvars-Verk.

Alla jordbrukare i Norrige födas Soldater, och utgöra en beväring kallad Landmilice. Efter 7 års tjenst vid Cavalleri, och 5 år vid Infanteri, ingå de i Landtvärnet på sex år, och äro sedermera förbundne att endast vid infallande krig göra tjenst. Vid 40 års ålder upphör denna förbindelse. Stadsboer, som icke förvärfvat borgare-rätt, kunna af styrelsen uppbådas till tjenstgöring till sjös. Ingen kan anvärfvas till krigstjenst före 27, eller efter 36 års ålder. Norriges linietroppar utgöra 12,000 man.

Norrige har en betydlig Skärgårdsflotta och åtskilliga krigsbriggar, hvarjemte större krigskepp äro under byggning. Kusterne äro indelade i så kallade Sjölægder, hvarifrån de utskrifvas, som äro skyldige att tjena till sjös. Deras pligt inskränker sig till 5 års tjenstgöring på Norriges krigsfartyg. Sedan de fyllt 30 år, äro de ifrån all vidare tjenstpligt fritagne.

Utom de förut nämnda befästade Städer, finnas till Norriges försvar åtskillige fästningar och skansar anlagde. Ibland de förra må här allenast nämnas *Kongsvinger* och *Vardöehus*.

Statens Inkomster.

Sedan alla äldre författningar om beskattningen blifvit upphäfne, är, genom Förordningen af den 1 Julii 1816, statens beskattning fastställd till ett visst belopp, i mån af inkomst och olika näringsgrenar. Staten har dessutom inkomst af stämpeln på Papper och Spelkort samt Tullafgifterna, äfvensom en gemensam allmän skatt är påbuden.

Uppbörden förrättas i Städerna af Byefogden eller af Magistraten, på Landet af Fogdarna. I Grefskapen kallas Uppbördsmännen Amtsförvaltare. I Christiania, Trondhjem och Bergen, äro de Depositions-Cassor (Ränterier), hvarest uppbörden nedsättes, och hvarifrån statens utgifter sedan utassigneras.

Norriges Vapen.

Norriges Vapen är ett Lejon med Guldkrona på hufvudet, stående på en böjd Hillebård, i rödt fält.

Rättelser.

Sid. 6,	rad. 14,	står:	östra	läs:	södra
— 10,	— 18,	—	Fabe-elfven	läs:	Faxe-elfven
— 37,	— 23,	—	högt	—	högst
— 55,	— 30,	—	9 mil	—	2 mil
— 57,	— 24,	—	flesta	—	flesta ställen
— 102,	— 8,	—	Alter	—	Alterns fjerd
— —	— 16,	—	hvardanger	—	Hardanger

Silverstol
Geographi
och
Statistik